

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska (RPS EiŚ)

– projekt do konsultacji społecznych

Data: 28.03.2013

Akceptacja: Zarząd Województwa Pomorskiego (Uchwała Nr 329/234/13)

Konsultacje: trwają od 8 kwietnia do 7 czerwca 2013 r.

Odpowiedzialny: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku

Kontakt: rps-srodowisko@pomorskie.eu www.strategia2020.pomorskie.eu

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	2
I. DIAGNOZA – PROBLEMY I WYZWANIA W SEKTORZE ŚRODOWISKA I ENERGETYKI	4
II. NAJWAŻNIEJSZE WYZWANIA W PERSPEKTYWIE 2020 R.	18
III. CEL GŁÓWNY RPS EIŚ	20
IV. CELE SZCZEGÓŁOWE.....	22
V. SYSTEM REALIZACJI	50
VI. FINANSOWANIE RPS EIŚ.....	58
VII. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY REALIZACJI RPS	60
VIII.SPIS ZAŁĄCZNIKÓW	62

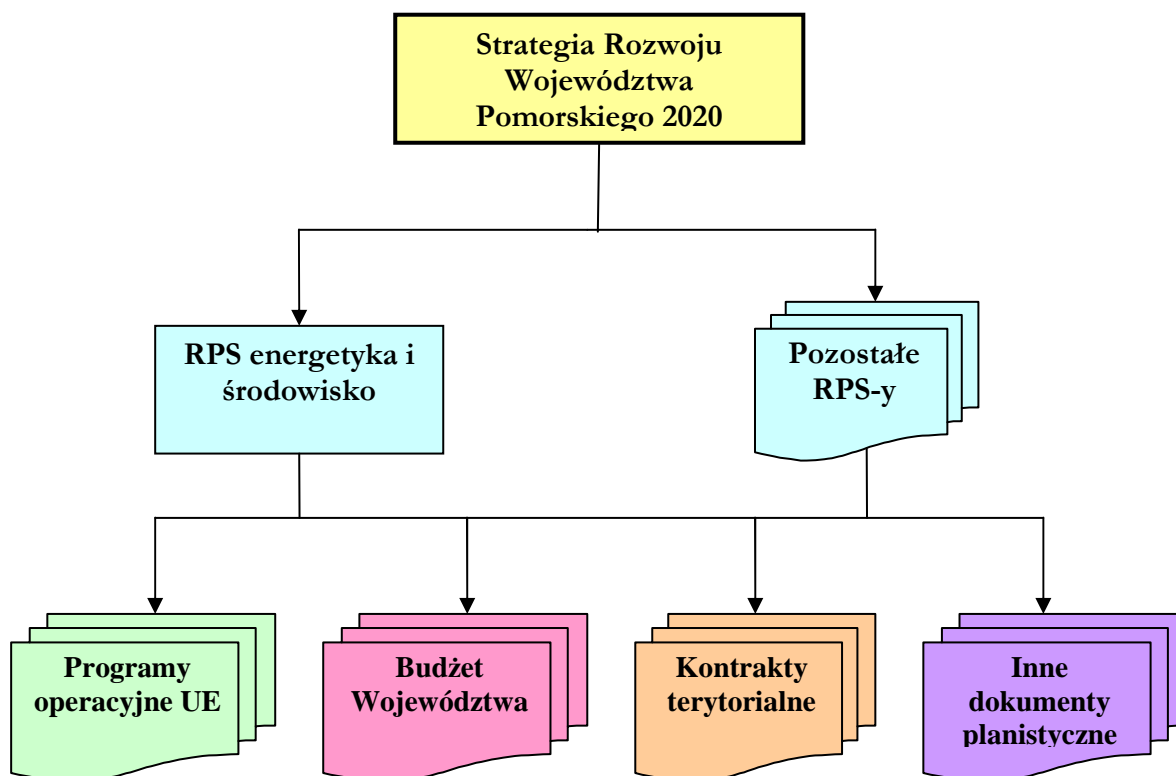
WPROWADZENIE

Przesłanki opracowania RPS

1. Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska jest dokumentem realizującym Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 (SRWP 2020), przyjętą uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego nr 458/XXII/12 w dniu 24 września 2012 r.
2. Opracowanie regionalnego programu strategicznego wynika z przyjętego przez Zarząd Województwa Pomorskiego Planu Zarządzania Strategią Województwa Pomorskiego 2020 (uchwała ZWP nr 214/225/13 z 28 lutego 2013 r.), zakładającego opracowanie sześciu regionalnych programów strategicznych (RPS).
3. Podstawą opracowania regionalnych programów strategicznych są także zapisy art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa.

Rola RPS energetyka i środowisko (RPS EiŚ)

1. Regionalny program strategiczny jest dokumentem, który pozwoli na efektywne zarządzanie polityką regionu w zakresie energetyki i środowiska do roku 2020. Zapisy RPS mają stanowić podstawę przy formułowaniu treści Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2014 – 2020.

Zakres tematyczny i zasady realizacji RPS

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 określa dwa cele operacyjne w zakresie energetyki i środowiska tj. Cel operacyjny 3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna oraz Cel operacyjny 3.3. Dobry stan środowiska.

Do każdego z wyznaczonych celów zostały zdefiniowane kierunki działań obejmujące m. in. wsparcie przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii; rozwój systemów zaopatrzenia w ciepło i zwiększenie zasięgu ich obsługi; zmianę lokalnych i indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń; rozwój systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz wód roztopowych i opadowych; ograniczenie zagrożeń powodziowych; rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych; zachowanie walorów przyrody i poprawę spójności przyrodniczej; rozwój monitoringu środowiska; edukację ekologiczną oraz rozwój systemu informowania społeczeństwa na temat środowiska i problemów jego ochrony.

Regionalny Program Strategiczny w zakresie energetyki i środowiska dotyczy działań władz regionalnych i definiuje przedsięwzięcia strategiczne niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego i dobrego stanu środowiska naturalnego w województwie pomorskim, dla których określono skalę realizacji, wskaźniki monitorowania oraz źródła finansowania i instrumenty realizacyjne.

RPS EiŚ jest spójny z prawem krajowym oraz dokumentami strategicznymi wynikającymi z zobowiązań międzynarodowych, związanymi z wdrażaniem dyrektyw unijnych oraz dokumentami obowiązującymi na szczeblu krajowym i wojewódzkim.

I. DIAGNOZA – PROBLEMY I WYZWANIA W SEKTORZE ŚRODOWISKA I ENERGETYKI

I.1. Charakterystyka sytuacji i zidentyfikowane problemy w poszczególnych obszarach

I.1.1. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna

1. Pomorskie jest regionem silnie uzależnionym od zewnętrznych dostaw energii elektrycznej. Produkcja energii elektrycznej w regionie zapewnia niewiele ponad 30% jej zużycia. Istnieje konieczność importu energii elektrycznej z centralnej i południowej Polski poprzez Krajowy System Elektroenergetyczny (KSE). W ostatnich latach znacząco rośnie moc źródeł niestabilnych (farmy wiatrowe), natomiast moc źródeł energetyki zawodowej jest praktycznie stała.

2. Na ograniczenie bezpieczeństwa energetycznego wpływa również niedostatecznie rozwinięty system infrastruktury przesyłowej. Energia elektryczna przesyłana jest na teren województwa za pomocą dwóch głównych linii przesyłu energii elektrycznej (południowa - do GPZ Gdańsk Błonie i Gdańsk Leźno oraz zachodnia - do GPZ Żarnowiec), a stosunkowo długie ciągi liniowe 110/15 kV mogą powodować wystąpienie przerw w zasilaniu. Rysunek nr 1 zamieszczony w załączniku do Programu ilustruje obszar braku infrastruktury przesyłowej, stanowiący ok. 60÷65% obszaru województwa. Stosunkowo wysoka wartość wskaźnika czasu trwania przerw w dostarczaniu energii elektrycznej¹ zmniejsza atrakcyjność regionu pod kątem lokowania ewentualnych inwestycji, w szczególności technologii wymagających energii o wysokiej jakości. Ponadto świadczy on o poziomie standardu życia mieszkańców i jest pośrednio wskaźnikiem bezpieczeństwa energetycznego.

3. Województwo pomorskie charakteryzuje się dużym deficytem mocy energetycznej, posiadając jednocześnie wysoki potencjał dla lokalizacji dużych źródeł energii (energetyka jądrowa, gazowa, węglowa, źródła odnawialne). Budowa nowych źródeł energii w regionie będzie skutkowałą koniecznością rozwoju sieci przesyłowych i dystrybucyjnych w północnej części kraju. Rozwój sieci przesyłowych zostanie również wymuszony przez podłączenia dużych farm wiatrowych, lokalizowanych w obszarach morskich.

4. Zużycie energii elektrycznej brutto w roku 2010 wyniosło ok. 7900 GWh, co stanowiło ok. 85% średniej krajowej. W przeliczeniu na mieszkańca zużycie energii wynosi natomiast ok. 3460 kWh. W ostatnich latach nastąpił spadek zużycia energii w sektorze przemysłowym.

5. Zapotrzebowanie na moc cieplną w latach 2010÷2011 kształtowało się na poziomie 7800÷7850 MW_t, natomiast moc cieplna zainstalowana w źródłach ciepła kształtowała się na poziomie 8800÷9000 MW_t. Wielkość mocy cieplnej na terenie województwa zależy od sposobu zagospodarowania terenu, w tym od gęstości zabudowy, ilości przedsiębiorstw, czy wielkości sektora usług. Największe zapotrzebowanie na moc cieplną obejmuje obszar Trójmiasta oraz kilku największych miast województwa. Największy udział w zapotrzebowaniu na moc cieplną w

---

¹ Wskaźnik przeciętnego systemowego czasu trwania przerwy długiej (trwająca dłużej niż 3 minuty i nie dłużej niż 12 godzin) i bardzo długiej (trwającej dłużej niż 12 godzin i nie dłużej niż 24 godziny), wyrażony w minutach na odbiorcę na rok, stanowiący sumę iloczynów czasu ich trwania i liczby odbiorców narażonych na skutki tej przerwy w ciągu roku podzielony przez łączną liczbę obsługiwanych odbiorców przez Energa-Operator S.A. wyniósł 418,7 dla przerw nieplanowanych w 2011 roku (dla przerw planowanych wyniósł 130,4).

regionie mają odbiorcy użytkujący indywidualne źródła ciepła (np. jednorodzinne budownictwo mieszkaniowe).

6. Źródła ciepła zlokalizowane w województwie pomorskim zużywają ok. 117,6 tys. Tj energii zawartej w paliwach pierwotnych i nośnikach energii². W ogólnym bilansie zużycia paliw pierwotnych i nośników energii w tych źródłach ciepła, największy udział stanowi węgiel (ok. 64%), paliwa gazowe i olej opałowy (łącznie ok. 21%) oraz energia odnawialna (ok. 10%). Udział energii odnawialnej systematycznie rośnie. Ograniczenie zużycia energii pierwotnej, pochodzącej w szczególności z węgla spowoduje ograniczenie emisji zanieczyszczeń do środowiska.

7. W ostatnich latach notowany jest stopniowy spadek zapotrzebowania na ciepło u odbiorców zasilanych ze scentralizowanych sieci ciepłych, co związane jest z termomodernizacją, racjonalizacją zachowań (programy oszczędnościowe) oraz obniżeniem zapotrzebowania na ciepło technologiczne (np. wprowadzanie nowych technologii, eliminacja ze względów ekonomicznych najbardziej energochłonnych technologii). Ponadto wielu odbiorców odłącza się od sieci ciepłowniczej i przechodzi na indywidualne źródła ciepła w celu redukcji kosztów ogrzewania.

Systemy ciepłownicze posiadają znaczące rezerwy w zakresie wytwarzanego ciepła oraz możliwości jego przesyłu. Nie ma jednak mechanizmów prawnych, które promowałyby podłączenia kolejnych odbiorców do sieci. Skutkuje to niewykorzystaniem istniejącego potencjału.

Roczne zapotrzebowanie na ciepło na cele grzewcze, w tym ogrzewanie centralne i indywidualne budynków oraz wentylację i ciepło technologiczne, kształtuje się w granicach 76÷77 tys. Tj (21,1÷21,4 tys. GWh). Produkcja roczna ciepła na potrzeby grzewcze w różnych grupach źródeł ciepła wynosi w granicach ok. 84 tys. Tj (23,3 tys. GWh)³.

Potencjał oszczędności ciepła⁴ jest wielokrotnie wyższy od potencjału oszczędności energii elektrycznej uzyskanej w sektorze elektroenergetycznym⁵. Dlatego należy koncentrować się na działaniach stymulujących oszczędność w sektorze ciepłowniczym.

Stan techniczny obiektów odbierających ciepło, a w szczególności ich energochłonność, ilustrują tzw. wskaźniki rocznego zapotrzebowania na energię zużywaną do ogrzania 1 m² powierzchni budynku, przedstawione w tabeli nr 1 załącznika do Programu. Średnioważony wskaźnik łącznie dla budynków mieszkaniowych i użyteczności publicznej wynosi ok. 229 kWh/m² x rok, co znacznie przewyższa wymagane przez Komisję Europejską wskaźniki⁶.

8. Na Pomorzu realizowane są przedsięwzięcia polegające na rozbudowie systemu przesyłu gazu oraz budowie podziemnych magazynów gazu. Rozważana jest możliwość budowy terminalu

---

² Energia ta jest zawsze większa od energii wynikającej z zapotrzebowania ponieważ obejmuje straty w źródłach ciepła (sprawność) oraz straty w przesyłach i dystrybucji.

³ Różnica pomiędzy zużyciem a produkcją ciepła wynika ze strat dystrybucyjnych i przesyłowych.

⁴ Oszczędności mogą sięgnąć nawet 40%, co stanowi ok. 8,5 tys. GWh.

⁵ Oszczędności mogą sięgnąć 15%, co stanowi 1,2 tys. GWh.

⁶ Dyrektywa 2006/32/WE z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie efektywności końcowego wykorzystania energii i usług energetycznych, Dyrektywa 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, zmiany dyrektyw 2009/125/WE i 2010/30/UE oraz uchylecia dyrektyw 2004/8/WE i 2006/32/WE.

LNG/CNG na Zatoce Gdańskiej wraz z gazociągami przesyłowymi (podmorskimi i lądowymi). Z gazu ziemnego korzysta niewiele ponad połowa mieszkańców województwa, a jego zużycie w sektorze komunalnym i przemysłowym systematycznie wzrasta.

9. Pomorskie dysponuje małą ilością udokumentowanych zasobów surowców energetycznych, jednak prawdopodobne jest występowanie gazu ziemnego zalegającego w tzw. złożach łupkowych. W ostatnim czasie rozpoczęto badania nad określeniem wielkości zasobów gazu ziemnego w tych złożach. Działania poszukiwawcze na terenie województwa pomorskiego obrazuje rysunek nr 2 załącznika do Programu.

Różnorodność kierunków oraz wielkości dostaw gazu mogą stworzyć korzystne warunki dla rozwoju regionu i podnoszenia jakości życia. Jednocześnie mogą wywołać problemy wynikające z możliwości jego zagospodarowania w regionie, bądź redystrybucji poza jego granice oraz skutkować występowaniem konfliktów przestrzennych i środowiskowych, wynikających z konieczności szybkiej rozbudowy systemów przesyłu i dystrybucji gazu.

10. Pomorskie dysponuje także największymi w Polsce udokumentowanymi złożami soli kamiennej, które z racji spełniania wymagań dla budowy podziemnych magazynów węglowodorów (gazowych i płynnych), mogą w niedalekiej przyszłości zostać przeznaczone pod tę funkcję.

11. Region dysponuje znaczącym potencjałem dla rozwoju energetyki odnawialnej, w szczególności energetyki słonecznej i energetyki wiatrowej. Moc nominalna zainstalowanych turbin wiatrowych w województwie pomorskim wynosi ok. 272 MWe i przewiduje się jej systematyczny wzrost.

Województwo należy także do regionów Polski o stosunkowo dużych zasobach energii wód płynących. Z uwagi na fakt, że poziom wykorzystania energii kinetycznej mas wody jest wysoki, nie przewiduje się znaczącego wzrostu wykorzystania tego rodzaju energii w przyszłości. Obecnie w województwie funkcjonuje 109 małych elektrowni wodnych o łącznej mocy zainstalowanej 33,75 MWe. Ponadto na terenie województwa pracuje elektrownia szczytowo-pompowa „Żarnowiec” o mocy 716 MW (w systemie pracy generatorowej).

Województwo dysponuje potencjałem energii cieplnej uzyskiwanej z biomasy, na którą składają się: słoma odpadowa, siano, drewno odpadowe, rośliny z plantacji energetycznych. Zasoby biomasy są szacowane na ok. 17 tys. TJ/rok (4,7 tys. GWh/rok) energii cieplnej, co pozwoliłoby na zaspokojenie przeszło 20% zapotrzebowania na ciepło na cele grzewcze w województwie. Z kolei energia elektryczna możliwa do uzyskania z odchodów zwierzęcych, odpadów ze składowisk oraz roślin z plantacji energetycznych wynosi ok. 1,8 tys. GWh/rok i mogłaby zaspokoić ok. 23% zapotrzebowania na energię elektryczną regionu.

Dostępność zasobów biomasy jest zróżnicowana obszarowo, największy potencjał występuje w południowo-zachodniej części województwa (w pow. chojnickim i człuchowskim), w północno-zachodniej części (pow. słupski) oraz na obszarze Żuław.

Potencjał produkcji i wykorzystania biogazu, głównie pochodzenia rolniczego, na cele energetyczne można szacować na ok. 217 mln. m³/rok, co odpowiada ok. 5 tys. TJ (1,4 tys. GWh) energii rocznie. Zainstalowana moc elektryczna biogazowni rolniczych (5 biogazowni)

wynosi 5,1 MWe, przy mocy cieplnej na poziomie 4,3 MWt. Łączna zainstalowana moc elektryczna instalacji do produkcji ciepła i energii elektrycznej z biogazu, zlokalizowanych przy oczyszczalniach ścieków i składowiskach odpadów komunalnych wynosi 7,38 MWe.

Obecnie główną barierę rozwoju energetyki odnawialnej, w szczególności realizowanej w generacji rozproszonej (w tym mikroźródeł), stanowi brak pewności co do ostatecznych rozstrzygnięć dotyczących mechanizmów jej wsparcia oraz rozbudowy i niezbędnych inwestycji w sieci dystrybucyjne. Ważnym będzie zaawansowane zarządzanie siecią przy złożonym dynamicznym rozwoju generacji rozproszonej oraz rozwój technologii informatyczno – telekomunikacyjnych na potrzeby sterowania.

12. Główne problemy zidentyfikowane w obszarze energetyki to:

a) bezpieczeństwo energetyczne

- niedostateczne bezpieczeństwo energetyczne i jakość dostarczanej energii w sektorze elektroenergetycznym - konieczność importu energii elektrycznej spoza regionu;
- brak jednoznacznych rozstrzygnięć dotyczących kierunków rozwoju infrastruktury energetycznej w północnej Polsce, w tym w regionie;
- niska gęstość sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, znaczny stopień wyeksploatowania elektroenergetycznego systemu dystrybucyjnego, niski stopień wykorzystania technologii informatyczno – telekomunikacyjnych oraz zaawansowanego zarządzania siecią dystrybucyjną;
- małe nakłady inwestycyjne w sektorze elektroenergetyki;
- niskie standardy obsługi mieszkańców w sektorze elektroenergetycznym i gazowym;
- ograniczony rozwój kogeneracji i minikogeneracji, w tym w oparciu o biogaz bądź paliwa gazowe;

b) efektywność energetyczna

- niska efektywność energetyczna w budownictwie (mieszkaniowym, użyteczności publicznej i przemysłowym) oraz w sektorze energetycznym;
- niedostateczne wsparcie rozwiązań promujących nowoczesne wysokosprawne urządzenia energetyczne (kotły, agregaty kogeneracyjne, automatyka ciepłownicza);

c) wykorzystanie OZE

- brak systemowych rozwiązań legislacyjnych dotyczących OZE i energetyki rozproszonej;
- niedostateczne wykorzystanie potencjału OZE;

d) zaopatrzenie w ciepło

- brak rozwiązań systemowych planowania zaopatrzenia w ciepło;
- nadmierny udział indywidualnych źródeł ciepła, niewykorzystany potencjał lokalnych systemów ciepłowniczych;
- brak kogeneracji w systemach ciepłowniczych małych i średnich miast;
- niewystarczające wsparcie dla konwersji węglowych źródeł ciepła na źródła wykorzystujące niskoemisyjne paliwo (gaz ziemny) lub na OZE.

I.1.2. Stan środowiska

1. Do podstawowych zanieczyszczeń powietrza w województwie pomorskim zalicza się: pył zawieszony PM₁₀, pył zawieszony PM_{2,5}, benzo[α]Iren, tlenki azotu, ozon. Źródłami emisji tych zanieczyszczeń są przede wszystkim: produkcja ciepła w domowych kotłach grzewczych i kotłowniach węglowych (tzw. niska emisja), transport oraz przemysł.

Dla pyłu zawieszonego PM₁₀ nie notuje się obecnie przekroczeń stężeń rocznych, natomiast na wszystkich stacjach pomiarowych występują przekroczenia dopuszczalnych stężeń dobowych. Pomimo obserwowanych spadków średnich rocznych stężeń oraz częstotliwości przekroczeń monitorowanych na stacjach, trend występowania przekroczeń dobowych jest wyraźnie wzrostowy, co zagraża utrzymaniem się tego problemu w przypadku braku zdecydowanych działań systemowych.

W przypadku pyłu zawieszonego PM_{2,5} nie notuje się przekroczeń poziomu dopuszczalnego, należy jednak mieć na uwadze, że do 2020 roku obecny poziom⁷ musi zostać zredukowany o co najmniej 20%, aby osiągnąć krajowy poziom redukcji narażenia.

Przekroczenia dopuszczalnych stężeń średniorocznych benzo[α]pirenu notowane są w większości stacji pomiarowych, przy wyraźnej korelacji z warunkami pogodowymi w sezonie grzewczym.

Dla NO_x dotrzymane są standardy jakości powietrza, jednakże obserwowane są incydentalne przekroczenia 1-godzinne poziomu dopuszczalnego w związku ze zwiększonym udziałem emisji komunikacyjnej.

Samorząd województwa opracowuje programy ochrony powietrza wraz z planami działań krótkoterminowych. Możliwość ich wdrożenia oraz wyegzekwowania obowiązków realizacji działań mających na celu redukcję emisji zanieczyszczeń, w szczególności od mieszkańców jest jednak znacznie utrudniona.

2. W województwie pomorskim⁸ z kanalizacji sanitarnej korzysta ok. 76,5% mieszkańców, a przez oczyszczalnie ścieków obsługiwanych jest ok. 80,8% mieszkańców (przy średniej krajowej odpowiednio: ok. 63,5% i ok. 65,7%). Region charakteryzuje się dużymi dysproporcjami pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi w zakresie dostępu do systemów odbioru i oczyszczania ścieków. Na obszarach wiejskich, tam gdzie jest to uzasadnione, realizowane są programy wyposażenia mieszkańców w przydomowe oczyszczalnie ścieków bytowych.

Optymalne wykorzystanie dostępnych zasobów wód oraz ich ochrona i poprawa jakości jest podstawowym celem gospodarki wodnej w Polsce. Z uwagi na duże zasoby wód w regionie⁹ oraz rosnącą antropopresję i postępujące zmiany klimatu, wyzwaniem będzie realizacja wymagań Ramowej Dyrektywy Wodnej. Osiągnięcie dobrego stanu wód jest uwarunkowane realizacją szeregu działań tj.: oczyszczanie i odprowadzanie ścieków, zapewnienie odpowiedniej jakości wody pitnej, gospodarowanie odpadami, udrażnianie rzek i potoków dla migracji ryb (w tym budowa przepławek), działania ograniczające wpływ przemysłu i rolnictwa na wody, ochrona

---

⁷ Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy.

⁸ Zgodnie z danymi GUS za 2011 r.

⁹ Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnego działania w dziedzinie polityki wodnej.

zachowania biotypów i naturalnych siedlisk przyrodniczych, z równoczesnym przeprowadzeniem projektów edukacyjnych oraz organizacyjnych.

Zgodnie z zapisami Traktatu Akcesyjnego Polska zobowiązała się do osiągnięcia celów wyznaczonych w Dyrektywie¹⁰ we wszystkich wyznaczonych aglomeracjach do 31 grudnia 2015 r. Zgodnie z nią aglomeracje o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) powyżej 2000 muszą zostać wyposażone w systemy kanalizacji zbiorczej, a ścieki oczyszczone do wymaganych poziomów. Mieszkańcy terenów nieobjętych tymi systemami muszą bezwzględnie korzystać z indywidualnych systemów zapewniających ten sam poziom ochrony środowiska lub ze szczelnych zbiorników bezodpływowych.

Na koniec 2011 r. większość aglomeracji (ok. 73%) nie spełniała ww. wymogów z uwagi na niewystarczające wyposażenie w systemy odprowadzania ścieków. Ponadto w kilku przypadkach nie są dotrzymywane parametry jakościowe oczyszczonych ścieków.

Podjęte do tej pory działania powinny skutkować znaczącą poprawą doposażenia aglomeracji w systemy odprowadzenia ścieków do 2015 r. Brak jest jednak możliwości spełnienia w pełnym zakresie wymogów wynikających z Traktatu Akcesyjnego w wymaganym terminie. Szacuje się, iż w wyniku realizacji przedsięwzięć mających już zapewnione finansowanie, nadal zagrożone będzie wypełnienie wymogów przez ok. 30 aglomeracji.

Elementem systemu odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych jest również zagospodarowanie osadów ściekowych. Obecnie ok. 47,5% osadów ściekowych poddawane jest kompostowaniu i innym procesom biologicznego przetwarzania, ok. 24,8% wykorzystywane jest w rolnictwie, ok. 16,7% poddawane jest procesom termicznego przekształcania, a ok. 10,8% jest składowanych.

W sektorze rolnictwa problemem jest przestrzeganie dobrych praktyk rolniczych oraz wprowadzania gatunków, odmian i technologii przyjaznych środowisku.

Istotnym problemem zwłaszcza na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich jest pogarszająca się jakość wody pitnej. Związane jest to z wyeksploatowaniem funkcjonujących urządzeń uzdatniania wody oraz brakiem lub niską efektywnością procesów jej uzdatniania. Taka sytuacja jest w wielu przypadkach powodem braku dostępu do wody o odpowiedniej jakości.

Na obszarze Żuław jest eksploatowana sieć wodociągowa o długości 1 100 km, na której notuje się bardzo wysokie straty wody sięgające do 30%. Jest to spowodowane rodzajem materiału, z którego zbudowany został wodociąg (rury azbestowo-cementowe).

3. Województwo charakteryzuje się wysokim stopniem zagrożenia powodziowego na znacznych przestrzeniach, nie tylko Żuław, ale także Nizin Nadwiślańskich, rzek Przymorza i Pojezierzy. Jednakże szczególne zagrożenie występuje na Żuławach. Obszar województwa zagrożony jest występowaniem różnorodnych typów powodzi z kilku kierunków. Są to powodzie: sztormowe, roztopowe, opadowe, zatorowe, wewnątrzpolderowe lub powodzie mieszane np. zatorowo – sztormowe.

---

¹⁰ Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych.

Zagrożenia występują:

- a) od strony morza - sytuacja specyficzna, charakterystyczna dla naszego województwa ze względu na nadmorskie położenie; zagrożenie to dotyczy wielu obszarów, zlokalizowanych w dolnym biegu i ujściowych odcinkach rzek, uchodzących bezpośrednio do morza, Zatoki Gdańskiej oraz Zalewu Wiślanego;
- b) od strony rzeki Wisły - powódzie opadowe, roztopowe, zatorowe, sztormowe;
- c) od strony zlewni własnej wszystkich rzek i kanałów - charakterystyczna dla depresyjnego obszaru naszego województwa powódź wewnątrzpolderowa w przypadku katastrofy budowlanej obiektów piętrzących, wrót przeciwsztormowych i przeciwpowodziowych, przzerwania wałów przeciwpowodziowych.

Stan techniczny ok. 26% wałów przeciwpowodziowych, będących w utrzymaniu Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego (ZMiUW WP), oceniany jest na mogący zagrażać bezpieczeństwu obszarów przez nie chronionych, a ok. 4% zagrażający bezpieczeństwu.

W ramach opracowanej w 2011 r. wstępnej oceny ryzyka powodziowego zidentyfikowano granice zasięgu znaczących powodzi historycznych oraz powodzi mogących wystąpić w przyszłości (tzw. powódzie prawdopodobne). Stanowi to podstawę do wyznaczenia obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi. Do grudnia 2013 r. opracowane zostaną mapy zagrożenia i mapy ryzyka powodziowego, a następnie do grudnia 2015 r. plany zarządzania ryzykiem powodziowym.

Ochrona przed powodzią dla większości terenów województwa pomorskiego jest kluczowym elementem, warunkującym prawidłowe funkcjonowanie regionu. Dla osiągnięcia maksymalnej ochrony przed powodzią niezbędne jest podejmowanie różnorodnych działań, w zależności od poziomu zagrożenia oraz wielkości zagrożonego terenu. W okresie 2014÷2020 konieczna jest kontynuacja realizacji kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowego Żuław.

4. Problem zagospodarowania wód opadowych i roztopowych dotyka przede wszystkim terenów silnie zurbanizowanych, w tym w szczególności aglomeracji Trójmiejskiej, Redy, Rumi i Wejherowa. Z uwagi na anomalie pogodowe nie można jednak wykluczyć jego pojawiania się także na terenie gmin o zwartej, „miejskiej” zabudowie. Zachowanie terenów biologicznie czynnych gotowych odebrać nadmiar wód, m.in. powierzchni leśnych, terenów zieleni miejskiej, ogrodów czy zbiorników wód powierzchniowych, znacznie ogranicza powstawanie lokalnych podtopień i powodzi opadowych.

Dodatkowo zrzut nieoczyszczonych, niosących duży ładunek zanieczyszczeń wód opadowych i roztopowych z terenów zurbanizowanych bezpośrednio do morza i jezior, skutkuje pogorszeniem jakości wód powierzchniowych.

5. Większość wytworzonych odpadów komunalnych jest poddawanych unieszkodliwieniu poprzez składowanie, co prowadzi do utraty zarówno surowców, jak i energii w nich zawartej.

Brak dobrze rozwiniętego systemu selektywnego zbierania odpadów jest przyczyną kierowania na składowiska zbyt dużej ilości odpadów komunalnych, w tym ulegających biodegradacji oraz niskiego poziomu recyklingu i odzysku odpadów surowcowych.

Większość kompostowni na terenie województwa nie spełnia wymagań prawa¹¹. Ponadto mając na uwadze hierarchię postępowania z odpadami, brak jest w regionie inicjatyw i infrastruktury służącej zapobieganiu powstawania odpadów czy przygotowania do ponownego użycia. Wciąż obserwuje się niedoinwestowanie w pojemniki do zbierania odpadów, w tym selektywnie zbieranych oraz efektywny i sprawny sprzęt do odbioru odpadów.

Ponadto w systemie gospodarki odpadami brakuje instalacji do termicznego przekształcania odpadów wraz z odzyskiem energii. Budowa elektrociepłowni na odpady wymaga dalszych analiz, w tym szczegółowych analiz lokalizacyjnych i technicznych, obejmujących m.in. system ciepłowniczy oraz analiz ekonomicznych.

Na terenie województwa wyznaczono sieć 13 regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK)¹². Instalacje te wymagają doposażenia, a czasem uzupełnienia o nowe elementy linii technologicznych, aby możliwe było wypełnienie zobowiązań w zakresie gospodarki odpadami w regionie. Większość dotychczas funkcjonujących na terenie województwa składowisk odpadów komunalnych¹³, nie przewidzianych jako element RIPOK, została lub w najbliższym czasie zostanie zamknięta oraz ma zapewnione finansowanie działań związanych z rekultywacją. Likwidacji wymagają dzikie wysypiska odpadów, w szczególności na terenach leśnych.

Na terenie województwa w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej, w szczególności przemysłowej, generowane są duże ilości odpadów innych niż komunalne, w tym odpadów niebezpiecznych (m.in. oleje odpadowe i odpady ciekłych paliw, nienadające się do użytkowania pojazdy, odpady z demontażu pojazdów, baterie i akumulatory, odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych i infrastruktury drogowej, odpady z instalacji i urządzeń służących zagospodarowaniu odpadów, z oczyszczalni ścieków oraz z uzdatniania wody pitnej i wody do celów przemysłowych).

6. Województwo pomorskie posiada ok. 2800¹⁴ jezior o powierzchni powyżej 1 ha, co plasuje je na pierwszym miejscu pod względem jeziorności w Polsce. Z przebadanych¹⁵ w 2011 r. 17 jezior, wody 7 zaliczono do zagrożonych eutrofizacją (Człuchowskie Urzędowe w pow. człuchowskim, Dąbrówka w pow. sztumskim, Dzierzgoń w pow. kwidzińskim, Węgorzynko w pow. kartuskim, Skotawsko Wielkie w pow. bytowskim, Sumińskie w pow. starogardzkim i Łebsko). Istotnym czynnikiem wpływającym na jakość stojących wód powierzchniowych są spływy powierzchniowe biogenów z terenów rolniczych oraz nieuregulowana gospodarka ściekowa na części obszarów wiejskich.

7. Lasy województwa pomorskiego stanowią łącznie ponad 681 tys. ha i zajmują ok. 36,1% jego powierzchni (przy średniej krajowej 29,2%). Tereny leśne rozmieszczone są w przestrzeni regionu nierównomiernie i wymagają przebudowy drzewostanów dostosowanych do siedlisk.

---

¹¹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2012 r. w sprawie mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1052).

¹² Szczegółowe informacje zawiera Plan Gospodarki Odpadami Województwa Pomorskiego 2018.

¹³ Szczegółowe informacje zawiera Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018 (tab. 8-1).

¹⁴ Zgodnie z Mapą Podziału Hydrograficznego Polski 2010, IMGW Warszawa.

¹⁵ W ramach Państwowego Monitoringu Środowiska.

Pomorze charakteryzuje się na tle kraju ponadprzeciętnymi walorami, wynikającymi ze znacznego zróżnicowania środowiska i krajobrazu przyrodniczego oraz stopnia zachowania naturalności niektórych ekosystemów. Ich ochrona prowadzona jest w ramach ustawowego systemu obszarów chronionych i obejmuje wszystkie przewidziane prawem formy ochrony¹⁶.

Nadmorskie położenie wymaga ochrony siedlisk i ekosystemów związanych z morzem: klifów, wybrzeży mierzejowych, podmokłych łąk, torfowisk i słonaw, a także siedlisk i gatunków zamieszkujących wody Zatoki Gdańskiej, Puckiej i wody przybrzeżne Bałtyku.

Pomimo faktu, iż ponad 30% powierzchni województwa jest objęte różnymi formami ochrony przyrody, w miarę spójny system jest tylko w jego centralnej części. Brak jest łączności przestrzennej obszarów w granicach dawnego województwa gdańskiego z formami ochrony przyrody byłych województw: ślupskiego i elbląskiego, a także spójności z systemami ochrony przyrody w ościennych województwach. Sytuacji w tym względzie nie zmieniła sieć Natura 2000, nadal wiele cennych przyrodniczo obszarów jest izolowanych przestrzennie.

Znaczna część obszarów chronionych położonych w obrębie województwa, dla których wymagane jest ustanowienie planów ochrony bądź planów zadań ochronnych (tj. parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe i obszary Natura 2000) nie posiada takich planów.

10. Monitoring środowiska prowadzony jest przede wszystkim w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska (PMS), realizowanego przez Inspekcję Ochrony Środowiska w oparciu o wieloletnie programy państwowego monitoringu środowiska opracowane przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska oraz wojewódzkie programy monitoringu opracowane przez wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska.

Monitoring wód powierzchniowych, w szczególności rzek i jezior w poszczególnych latach jest prowadzony w sposób wybiórczy i nie daje pełnej informacji o jakości tych wód i przebiegających zmianach na przestrzeni lat.

W ramach monitoringu powietrza działa połączona sieć, której operatorem jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska oraz Agencja Regionalnego Monitoringu Atmosfery Aglomeracji Gdańskiej (ARMAAG). Pomimo wzrostu liczby punktów pomiarowych wciąż występuje potrzeba uruchamiania nowych. Dotyczy to przede wszystkim średnich i małych miejscowości województwa pomorskiego.

Budowany jest informatyczny system osłony kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami (ISOK), co jest szczególnie ważne z racji rosnącej liczby tego typu zdarzeń (np. powodzi) oraz uciążliwości ich skutków zarówno ekonomicznych jak i społecznych.

11. W regionie nastąpił w ostatnich latach rozwój systemu informowania społeczeństwa na temat środowiska i problemów jego ochrony. Niezadowolający jest poziom świadomości

---

¹⁶ 2 parki narodowe, 129 rezerwatów przyrody, 9 parków krajobrazowych, w tym 7 w całości na terenie województwa pomorskiego, 44 obszary chronionego krajobrazu, 112 obszarów sieci Natura 2000 oraz wiele obiektów tzw. ochrony indywidualnej, do których należą: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Całkowita powierzchnia obszarów chronionych wynosi (bez obszarów NATURA 2000) wynosi ponad 598 tys. ha, co stanowi ok. 32,7% powierzchni województwa (przy średniej krajowej ok. 32,4%).

społeczeństwa w zakresie poszanowania energii oraz oszczędności zasobów, co ma istotne znaczenie dla realizacji działań środowiskowych. Rozwój regionu, nowe inwestycje, a w szczególności uwarunkowania środowiskowe dotyczące zagospodarowania niekonwencjonalnych złóż węglowodorów oraz produkcji energii, w tym OZE wymaga rozszerzenia dialogu z mieszkańcami.

12. Główne problemy zidentyfikowane w obszarze środowiska to:

a) jakość powietrza

- brak skutecznych narzędzi prawnych wspierających politykę ochrony powietrza w zakresie wymogów jakościowych indywidualnych źródeł ciepła, wprowadzania rozwiązań szczególnych w przypadku podwyższonych poziomów zanieczyszczeń powietrza: poziomów informowania i poziomów alarmowych;
- niedotrzymane standardy jakości powietrza tzw. niska emisja w zakresie pyłu zawieszonego PM10, PM2,5, benzo[α]pirenu oraz ozonu w strefach: pomorskiej i aglomeracji trójmiejskiej¹⁷;

b) systemy odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz wód opadowych i roztopowych

- niewystarczający rozwój sieci kanalizacji sanitarnej, w szczególności na obszarach aglomeracji¹⁸: Domachowo, Sobowidz, Łebień, Szemud, Luzino, Stężyca, Suchy Dąb, Gniewino, Sierakowice, Prabuty, Dziemiany, Karsin, Choczewo, Linia, Łęczyce, Subkowy, Gdańsk, Gdynia, Czersk, Lębork, Malbork, Cedry Wielkie, Chmielno, Dzierżgoń, Jabłowo, Kaliska, Lubichowo, Ryjewo, Zblewo, Żarnowiec, Przywidz i Swornegacie;
- nie dotrzymanie wymogów¹⁹ w zakresie parametrów oczyszczonych ścieków odprowadzanych do wód lub ziemi z oczyszczalni ścieków komunalnych w niektórych aglomeracjach, w tym w szczególności w aglomeracjach z grupy 10 000÷14 999 RLM, w szczególności w aglomeracjach: Dębica Kaszubska, Prabuty, Stegna, Przodkowo;
- niewystarczająca wydajność oczyszczalni ścieków w niektórych aglomeracjach, tj. wydajność oczyszczalni niższa od wielkości ładunku zanieczyszczeń biodegradowalnych generowanych przez aglomerację – m.in. w aglomeracjach: Suchy Dąb, Jabłowo, Kaliska;
- całkowity brak systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków w aglomeracjach: Sobowidz i Domachowo;
- niewykorzystany potencjał zbiorczych systemów zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych na niektórych obszarach;
- niewystarczający rozwój systemów zbierania i oczyszczania ścieków na obszarach poza aglomeracjami ≥ 2000 RLM (realizacja tzw. programu wyposażenia aglomeracji do 2000 RLM), w tym systemów indywidualnych tj. przydomowe oczyszczalnie ścieków;
- zbyt duży udział osadów ściekowych poddawanych składowaniu;
- niekontrolowana utrata naturalnej retencji w zlewniach i dolinach rzecznych;

---

¹⁷ Nie wypełnianie wymogów dyrektywy 2008/50/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszego powietrza Europy.

¹⁸ Nie wypełnienie wymogów dyrektywy 91/271/EWG w zakresie wyposażenia aglomeracji zbiorcze systemy odbierania ścieków.

¹⁹ Nie wypełnienie wymogów dyrektywy 91/271/EWG w zakresie poziomów oczyszczania ścieków komunalnych.

- niewystarczający rozwój systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych i roztopowych, w tym w szczególności systemów zapewniających opóźnienie odpływu tych wód z powierzchni nieprzepuszczalnych do odbiornika (urządzeń retencjonujących) oraz indywidualnych systemów zagospodarowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstania;
- c) zagrożenie powodziowe
- niewystarczający monitoring zagrożeń powodziowych;
  - brak wystarczającego integrowania planowania gospodarowania wodami z planowaniem przestrzennym;
  - presja zabudowy na obszary szczególnego zagrożenia powodzią;
  - niezadawalający poziom stosowania nietechnicznych metod ograniczania skutków powodzi;
  - niewystarczająca skuteczność ochrony ludności przed powodzią za pomocą działań technicznych;
- d) systemy zagospodarowania odpadów
- niski poziom wdrożenia systemów selektywnego zbierania odpadów komunalnych u źródła;
  - niski poziom odzysku odpadów komunalnych, w tym w szczególności recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji materiałowych, tj. papieru, szkła, metali i tworzyw sztucznych;
  - nie osiąganie wymaganych poziomów ograniczenia składowania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji;
  - niski poziom wykorzystania potencjału energetycznego odpadów, w szczególności odpadów komunalnych;
  - niewystarczająco rozwinięty system zagospodarowania odpadów innych niż komunalne, w tym wydobywczycy;
- e) zachowanie bioróżnorodności i ochrona zasobów
- nieracjonalna struktura przestrzenna obszarów chronionych, brak powiązań przyrodniczych i spójności przestrzennej tych obszarów;
  - duża presja inwestycyjna na obszary o szczególnym znaczeniu dla zachowania zasobów przyrodniczych i ciągłości korytarzy ekologicznych;
  - niska skuteczność egzekucji powszechnego i lokalnego prawa ochrony przyrody i krajobrazu;
  - brak instrumentów prawnych i ekonomicznych w ochronie przyrody i krajobrazu;
  - utrata walorów przyrodniczych i krajobrazowych, w tym terenów zurbanizowanych;
  - brak planu ochrony dla części obszarów chronionych, dla których ich ustanowienie jest wymagane, w tym parków krajobrazowych;
  - nieadekwatność form ochrony przyrody do ich rzeczywistej wartości;
  - utrata bioróżnorodności Morza Bałtyckiego i obszarów przybrzeżnych oraz jezior;
  - brak skutecznego zarządzania obszarami przybrzeżnymi;
  - niska efektywność ochrony zasobów;

- nadmierna ekspansja gatunków obcych;
- f) lasy i rolnictwo
- niskie wykorzystanie funkcji społeczno - gospodarczej lasów;
  - potrzeba przebudowy drzewostanów dostosowanych do siedlisk;
  - nieprzestrzeganie dobrych praktyk rolniczych;
- g) monitoring środowiska oraz zagrożeń powodziowych
- niewystarczający rozwój systemów monitorowania powietrza, wód powierzchniowych oraz zagrożeń powodziowych;
  - monitoring środowiska wodnego nieadekwatny do wymogów wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej;
- h) świadomość społeczeństwa i dostęp do informacji
- zbyt mała świadomość społeczna w zakresie środowiska i problemów jego ochrony;
  - niska świadomość przeciętnego odbiorcy dotycząca zużycia i poszanowania energii oraz ograniczenia zużycia zasobów;
  - niejednolity system dostępu do informacji o środowisku i problemach jego ochrony.

I.3. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Nadmorskie położenie, dostęp do morza i jego zasobów 2. Ponadprzeciętne walory przyrodnicze i krajobrazowe 3. Znaczące zasoby dyspozycyjne wód powierzchniowych i podziemnych oraz duża lesistość 4. Dobrze rozbudowana infrastruktura ochrony środowiska, w szczególności na terenach zurbanizowanych 5. Bardzo dobre warunki dla rozwoju energetyki, w tym odnawialnej i rozproszonej 6. Wysoki potencjał lokalizacyjny dużych źródeł energetycznych 7. Wysoki poziom technologii wytwarzania paliw płynnych 8. Potencjał dla rozwoju infrastruktury przesyłu, magazynowania i przeladunku paliw płynnych i gazu ziemnego 9. Wysokie kwalifikacje kadry pracującej w sektorze energetyki i kadry związanej z ochroną środowiska 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Występowanie zagrożenia powodziowego na dużych obszarach oraz niezadowalający stan techniczny urządzeń ochrony przeciwpowodziowej 2. Uszczuplenie terenów o cennych walorach przyrodniczych na rzecz innych funkcji społecznych, gospodarczych, w tym turystycznych 3. Postępująca degradacja krajobrazów poprzez presję inwestycyjną skutkującą nieuporządkowaną urbanistycznie zabudowę 4. nierozwiązany problem gospodarki wodno-ściekowej na terenach wiejskich oraz niski stopień odzysku odpadów komunalnych 5. Zbyt wolna poprawa efektywności energetycznej 6. Niedobór mocy wytwórczych oraz wyeksploatowana i niedostatecznie rozbudowana infrastruktura przesyłu energii elektrycznej i gazu 7. Stan sieci elektroenergetycznych stanowiący przeszkodę dla rozwoju energetyki rozproszonej 8. Przekroczenia standardów jakości powietrza
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zrównoważone wykorzystanie znaczącego i zróżnicowanego potencjału środowiska województwa jako podstawy jego rozwoju 2. Odtworzenie bioróżnorodności i wypracowanie planu zarządzania obszarami przybrzeżnymi na terenie województwa 3. Adaptacja do zmian klimatu poprzez zwiększenie naturalnej retencji wód, przebudowę drzewostanów dostosowanych do siedlisk oraz ochronę brzegów morskich 4. Osiągnięcie dobrego stanu wód m.in. poprzez przeciwdziałanie nadmiernej eutrofizacji, ochrona zasobów wód podziemnych 5. Udokumentowanie zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego, w tym niekonwencjonalnych złóż węglowodorowych 6. Dywersyfikacja źródeł energii poprzez rozwój różnych form energetyki odnawialnej, konwencjonalnej i jądrowej oraz energetyki rozproszonej 7. Zwiększenie ilości energii produkowanej w odnawialnych źródłach w całkowitym bilansie energetycznym województwa 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fizyczne zagrożenie strefy brzegowej morza i bezpieczeństwa ludzi w wyniku wzrostu poziomu morza, ekstremalnych zjawisk hydrometeorologicznych oraz zabudowy klifów i terenów zagrożonych powodzią i podtopieniem 2. Presja turystyczna i inwestycyjna na obszary cenne przyrodniczo, pogłębiający się nieład przestrzenny, degradacja krajobrazów 3. Postępująca eutrofizacja wód powierzchniowych, w tym jezior 4. Postępująca ekspansja obcych inwazyjnych gatunków roślin i zwierząt 5. Niska świadomość społeczeństwa i przedsiębiorców w zakresie problemów ochrony środowiska i poszanowania energii 6. Wzrost oddziaływania rozwoju sektora energetyki na środowisko 7. Fiskalne, prawne, systemowe i społeczne bariery rozwoju energetyki, w tym zahamowanie ważnych w skali kraju sieciowych i punktowych inwestycji infrastrukturalnych oraz inteligentnych sieci i energetyki rozproszonej

8. Duże możliwości poprawy efektywności energetycznej (wytwarzanie, przesył i dystrybucja, odbiorcy energii) 9. Poprawa niezawodności sieci oraz rozwój sieci inteligentnej typu SMART GRID 10. Możliwość zagospodarowania odpadów na cele energetyczne 11. Rozwój infrastruktury elektroenergetycznej, gazowej i paliwowej oraz zwiększenie pojemności baz magazynowych i zdolności przeładunkowych 12. Dywersyfikacja źródeł i kierunków dostaw energii elektrycznej i gazu ziemnego 13. Wzrost kosztów korzystania z energii	

II. NAJWAŻNIEJSZE WYZWANIA W PERSPEKTYWIE 2020 R.

1. Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego, w tym poprawa niezawodności dostaw oraz efektywności energetycznej. Nadmorskie położenie, wysoki potencjał dla lokalizacji dużych źródeł energii elektrycznej wraz z siecią dystrybucyjną i przesyłową (energetyka jądrowa, gazowa, węglowa, źródła odnawialne), trwająca rozbudowa systemu przesyłu gazu i budowa podziemnych magazynów gazu oraz realizowane połączenia transportowe tworzą korzystne warunki dla rozwoju pomorskiego hubu energetyczno-paliwowego. Rozwój sektora energetyczno-paliwowego może stać się jednym z filarów rozwoju regionu oraz przyczynić się do zmniejszenia deficytu mocy elektroenergetycznej i zapewnienia niezawodności dostaw energii na Pomorzu. Potencjał oszczędności ciepła jest wielokrotnie wyższy od potencjału oszczędności energii elektrycznej. Dlatego poprawa efektywności energetycznej w dużej mierze powinna wiązać się z działaniami stymulującymi efektywność energetyczną w zakresie zaopatrzenia w ciepło. Ograniczenie zużycia energii w paliwach pierwotnych może być osiągnięte również poprzez rozwój kogeneracji. Zastosowanie tej technologii przełoży się na ograniczenie emisji i zanieczyszczeń do środowiska.

2. Wykorzystanie potencjału odnawialnych źródeł energii, w szczególności generacji rozproszonej. Region dysponuje znaczącym potencjałem dla rozwoju energetyki odnawialnej. Na obszarze całego województwa panują korzystne warunki do rozwoju energetyki słonecznej, a wybrzeże Bałtyku i przyległe obszary morskie zaliczane są do terenów uprzywilejowanych pod względem zasobów energii wiatru. Obecnie istotnym ograniczeniem dla rozwoju generacji rozproszonej jest brak rozwiązań prawnych oraz niska gęstość sieci dystrybucyjnych i przesyłowych. Dlatego też jakościowa poprawa zarządzania rozwojem sieci oraz rozwój technologii informatyczno–telekomunikacyjnych dla potrzeb sterowania i rozwoju wielostopniowej generacji rozproszonej będą w najbliższym czasie kluczowymi działaniami rozwojowymi w tym sektorze.

3. Adaptacja do zmian klimatu i stopniowe ograniczenie ryzyk powodziowych. Ze względu na położenie region i jego mieszkańcy narażeni są na ekstremalne zjawiska pogodowe i skutki zmian klimatu. Pomorze charakteryzuje się wysokim stopniem zagrożenia powodziowego na znacznych obszarach (Żuławy, tereny nadmorskie). Istnieje ryzyko wystąpienia różnorodnych typów powodzi, z różnych kierunków. Ochrona przed powodzią dla wielu terenów województwa pomorskiego, zamieszkałych przez ponad 700 tys. mieszkańców, jest kluczowym elementem warunkującym prawidłowe funkcjonowanie i rozwój regionu w kontekście społecznym, gospodarczym i środowiskowym.

4. Zachowanie różnorodności biologicznej i ochrona zasobów środowiska. Ponadprzeciętne na tle kraju walory, wynikające ze znacznego zróżnicowania środowiska i krajobrazu oraz stopnia zachowania różnorodności biologicznej, są bogactwem Pomorza. Ze względu na postępującą antropopresję, w szczególności związaną z nasilającym się ruchem turystycznym, prowadzonymi inwestycjami oraz zmianami klimatu, konieczne jest podejmowanie działań ochronnych. Należą do nich przede wszystkim: ochrona krajobrazów Pomorza, ochrona siedlisk przyrodniczych związanych z nadmorskim położeniem, przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej, umacnianie powiązań i korytarzy ekologicznych. Ponadto

ponadprzeciętna jeziorność w regionie wymaga szczególnego podejścia do ochrony jezior i ich ekosystemów.

5. Poprawa środowiskowych warunków życia człowieka. Poprawa warunków życia w kontekście jakości elementów środowiskowych wiąże się z ograniczeniem skutków rosnącej antropopresji, a tym samym zmniejszeniem emisji zanieczyszczenia do powietrza, wód i gleby.

6. Rozwój i usprawnienie monitoringu środowiska oraz zagrożeń powodziowych. Zastosowanie zaawansowanego zarządzania i rozwój technologii pomiarowych oraz narzędzi informatyczno-telekomunikacyjnych będzie służyć zapewnieniu bezpieczeństwa i dostępu do danych o środowisku i jego ochronie.

7. Zwiększanie świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska, ochrony przyrody, poszanowania energii oraz rozwoju energetyki prosumenckiej. Efektywna ochrona środowiska wymaga podnoszenia świadomości ekologicznej skutkującej zmianą postaw i zachowań ludzi na bardziej proekologiczne. Zaliczyć do nich można świadomą konsumpcję i ochronę zasobów, w tym ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów, segregację u źródła, oszczędzanie energii i wody, ukierunkowanie ruchu turystycznego w celu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków. Rozwój bazy edukacyjnej oraz metody edukacji powinny być nowoczesne, aktywne i skierowane do wszystkich grup społecznych. Ważnym wyzwaniem jest wykorzystanie mediów w przekazywaniu rzetelnych i pełnych informacji o stanie środowiska i jego ochronie. Projekty edukacyjne powinny stanowić także uzupełnienie działań infrastrukturalnych. Istotne jest też wprowadzenie wymogów dostaw i usług (o najmniejszym wpływie na środowisko) w zamówieniach publicznych realizowanych w regionie.

8. Rozwój i wdrażanie idei Inteligentnych Miast (Smart Cities). Rosnący udział mieszkańców miast w globalnej liczbie ludności oraz rozlewanie się ośrodków miejskich na tereny przyległe wymusza zredefiniowanie roli oraz charakteru miasta. Nadrzędnym celem rozwoju miast powinno być zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów w celu podniesienia jakości życia. Osiągnięcie tego celu opierać się powinno na rozwiązaniach wydajnych i inteligentnych. Rozwiązaniem dla kluczowych wyzwań, przed którymi stoją miasta, są: współpraca, innowacje i integracja, m.in. w zakresie: inteligentnej energii, transportu, usług publicznych oraz budynków.

9. Koordynacja działań zarówno na obszarach lądowych jak i morskich w zakresie wydawanych koncesji na poszukiwanie i wydobycie gazu łupkowego, jak również badań dotyczących energetyki jądrowej oraz wydobycia węgłowodorów na morzu i wydawanych koncesji na budowę elektrowni wiatrowych na morzu.

III. CEL GŁÓWNY RPS EIŚ

CEL GŁÓWNY Stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju Pomorza poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami, poprawę stanu środowiska i efektywności energetycznej oraz zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego.		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska i adaptacja do zmian klimatu	CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Poprawa stanu środowiska	CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Bezpieczeństwo energetyczne i poprawa efektywności energetycznej
Priorytet 1.1. Ograniczenie zagrożeń naturalnych	Priorytet 2.1. Poprawa warunków życia	Priorytet 3.1. Rozwój energetyki niskoemisyjnej z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych
Priorytet 1.2. Ochrona różnorodności biologicznej	Priorytet 2.2. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska	Priorytet 3.2. Poprawa efektywności energetycznej
Priorytet 1.3. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią		Priorytet 3.3. Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych

CEL GŁÓWNY Stworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju Pomorza poprzez racjonalne gospodarowanie zasobami, poprawę stanu środowiska i efektywności energetycznej oraz zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego.
Podstawowym założeniem zrównoważonego rozwoju Pomorza jest takie prowadzenie polityk i działań w poszczególnych sektorach gospodarki i życia społecznego, aby zachować zasoby (w tym surowce) i walory środowiska w stanie zapewniającym możliwość trwałego ich wykorzystania, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi procesów przyrodniczych i różnorodności biologicznej. Istotą zrównoważonego rozwoju jest równorzędne traktowanie procesów społeczno-gospodarczych i środowiskowych, z priorytetem dla bezpieczeństwa publicznego i ekologicznego. W najbliższym dziesięcioleciu osiągnięcie celów prowadzących do zrównoważonego rozwoju Pomorza będzie związane ze zdecydowaną poprawą efektywności energetycznej oraz wzrostem bezpieczeństwa energetycznego. Zapewni to korzyści wynikające z obniżenia emisji CO ₂ , energochłonności gospodarki oraz ograniczenia ryzyka utraty cennych walorów przyrodniczo-krajobrazowych Pomorza.

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Odsetek aglomeracji ściekowych spełniających wymagania akcesyjne	27% (2011)	100%
Ryzyko powodzi	wartość zostanie określona na mapach ryzyka powodzi	spadek wartości
Masa dozwolonych do składowania odpadów ulegających biodegradacji	wartość do określenia po 31.03.2013r.	maks. 99 300 Mg
Liczba ustanowionych planów ochrony parków krajobrazowych	2 szt. (2011)	9 szt.
Stosunek wielkości produkcji energii elektrycznej do jej zużycia w województwie	34,7% (2010)	min. 80%
Udział energii elektrycznej wytwarzanej z OZE, w tym z mikroźródeł w ogólnym jej zużyciu w województwie	9,84% (2010)	min. 15%
Jednostkowe zużycie ciepła w budynkach mieszkalnych i obiektach użyteczności publicznej	230 kWh/m ² /rok (2010)	spadek o min. 20%
Odsetek punktów pomiarowych, na których stwierdzono przekroczenia standardów powietrza w zakresie pyłu zawieszonego PM10 i benzo(a)piranu w pyłe PM10	PM10 35% benzo(a)piren 88,9% (2011)	spadek wartości

IV. CELE SZCZEGÓŁOWE, PRIORYTETY, DZIAŁANIA

Cel szczegółowy 1

Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska i adaptacja do zmian klimatu

Realizacja celu ukierunkowana jest na poprawę jakości życia poprzez zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatu. Realizowane działania bezpośrednio będą miały wpływ na ochronę różnorodności biologicznej, zachowanie wysokiej wartości przyrodniczej i stanu pomorskich krajobrazów. Skuteczna ochrona zasobów środowiska uwarunkowana jest również prowadzeniem racjonalnej gospodarki przestrzennej.

Efektywna realizacja celu uzależniona jest od decyzji podejmowanych przede wszystkim na poziomie władz centralnych. Odnosi się to w szczególności do regulacji prawnych w zakresie systemu gospodarki przestrzennej i potrzeby jej głębokiej reformy, a także systemu zarządzania zasobami wodnymi.

Wskaźniki

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Odsetek długości wałów przeciwpowodziowych w stanie technicznym mogącym zagrażać i zagrażającym bezpieczeństwu	30%	↓
Łączna powierzchnia obszarów na których przywrócono lub zapewniono ochronę właściwego stanu ekosystemów	ha	↑
Liczba gatunków z czerwonej księgi, gatunków zagrożonych, chronionych w wyniku realizacji przedsięwzięć	szt.	↑

Priorytet 1.1. *Ograniczenie zagrożeń naturalnych*

W ramach tego priorytetu realizowane będą projekty mające na celu ochronę życia i zdrowia oraz ochronę dóbr materialnych na obszarach zabudowanych. Wsparcie uzyskają projekty dotyczące modernizacji bądź przebudowy istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej lub budowy nowych obiektów w celu zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa oraz odpowiedniego stanu technicznego urządzeń wodnych. Preferowane będą także projekty, w ramach których realizowane będą działania mające na celu zwiększenie naturalnej retencji. Realizacja nowej infrastruktury przeciwpowodziowej będzie możliwa na obszarach występowania zagrożenia powodziowego, które nie będzie mogło być zminimalizowane poprzez nietechniczne metody ograniczania skutków powodzi oraz pod warunkiem spełnienia wymogów wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej. Na obszarach zurbanizowanych miast przewiduje się wspieranie działań z zakresu budowy i rozbudowy systemów oczyszczania i odprowadzania wód opadowych, ze szczególnym ukierunkowaniem na opóźnienie spływu wód i ich zagospodarowanie.

Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> – długość wybudowanych lub przebudowanych wałów przeciwpowodziowych (km) – powierzchnia obszaru objętego ochroną przeciwpowodziową, wspartą w ramach projektów (ha) – pojemność zbiorników retencyjnych wybudowanych w ramach realizacji projektu (m³)
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej 2. Jednostki samorządu terytorialnego 3. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych

Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – fundusze europejskie – fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – środki własne jst – budżet państwa – środki prywatne
---	--

Działanie 1.1.1.	Zwiększenie poziomu skuteczności ochrony przeciwpowodziowej
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa, przebudowa i poprawa stanu technicznego urządzeń wodnych i koryt rzecznych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie 2. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi wyznaczone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego oraz obszary wyznaczone na mapach zagrożenia powodziowego
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław

Działanie 1.1.2.	Ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych, w tym działania łagodzące negatywny wpływ ekstremalnych zjawisk pogodowych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – utrzymanie i odtwarzanie naturalnych ekosystemów retencjonujących wodę – odtwarzanie terenów zalewowych – renaturalizacja i rewitalizacja wód płynących – przebudowa drzewostanów
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie 2. Efekt środowiskowy 3. Jakość przestrzeni
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi wyznaczone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego oraz obszary wyznaczone na mapach zagrożenia powodziowego
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 1.1.3.	Retencjonowanie wody oraz racjonalne zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa i rozbudowa zbiorników retencyjnych, w tym w ramach małej retencji
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa i rozbudowa systemów gromadzenia, oczyszczania i odprowadzania wód opadowych i roztopowych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy 2. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Wielkość obszaru splywu wód opadowych i roztopowych, na który oddziałuje przedsięwzięcie
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Miasta (P)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: Obszary zurbanizowane na terenach miejskich
Przedsięwzięcia strategiczne	Budowa i modernizacja systemu odprowadzania wód opadowych w ramach kontynuacji programu ochrony wód Zatoki Gdańskiej
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód w miejscu ich powstawania
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo publiczno-prywatne 2. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary zurbanizowane
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	

Priorytet 1.2. Ochrona różnorodności biologicznej	
W ramach priorytetu wspierana będzie czynna ochrona przyrody, przede wszystkim na obszarach chronionych, co prowadzić ma do ograniczenia degradacji środowiska oraz utraty zasobów różnorodności biologicznej. Wspierane będą działania mające na celu zachowanie zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej roślin i zwierząt. Z uwagi na uwarunkowania regionu wspierane będą przede wszystkim projekty bezpośrednio związane z ochroną ekosystemów Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, a także działania służące ochronie pozostałych wód powierzchniowych, w szczególności jezior. Ochrona bioróżnorodności na obszarach przybrzeżnych prowadzona będzie również poprzez ukierunkowanie ruchu turystycznego, szczególnie ruchu kołowego, m.in. poprzez budowę parkingów poza obszarami chronionymi oraz rozwój transportu wodnego.	
Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: – Powierzchnia siedlisk objętych działaniami ochronnymi (ha) – Liczba gatunków objętych kompleksowymi działaniami ochronnymi (szt.)
Kluczowi partnerzy	1. Organizacje pozarządowe 2. Uczelnie i jednostki sfery B+R 3. Jednostki samorządu terytorialnego 4. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych 5. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska 6. Parki Narodowe
Działanie 1.2.1.	Ochrona ekosystemu Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– ochrona gatunków, populacji i siedlisk in-situ i ex-situ – ukierunkowanie ruchu turystycznego (m.in. transport wodny, parkingi) – ograniczanie antropopresji uwzględniając chłonność środowiska – odtwarzanie zdegradowanych siedlisk, w tym siedlisk wodno-błotnych – prowadzenie studiów w zakresie gospodarki, zagospodarowania przestrzennego i ochrony środowiska obszarów przybrzeżnych (ZZOP)
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo i partycypacja 2. Wzrost świadomości obywatelskiej 3. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Kompleksowość interwencji np. łączenie ochrony siedlisk, odtwarzanie populacji gatunków z ukierunkowywaniem ruchu turystycznego 2. Preferowane projekty w partnerstwie z samorządami
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody (jako wyłączny dostęp)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: Zatoka Gdańska i Zalew Wiślany oraz obszary przybrzeżne
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 1.2.2.	Ochrona wód i ekosystemów od wód zależnych, w szczególności jezior
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – ochrona gatunków i siedlisk in-situ i ex-situ – rekultywacja jezior – renaturyzacja i zapewnienie ciągłości morfologicznej wód śródlądowych – renaturyzacja obszarów wodno-blotnych – urządzenie i zagospodarowanie terenów wokół rzek i zbiorników wodnych w celu ograniczenia spływu powierzchniowego i antropopresji
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo i partycypacja 2. Wzrost świadomości obywatelskiej 3. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Kompleksowość interwencji np. łączenie ochrony siedlisk, odtwarzanie populacji gatunków z ukierunkowywaniem ruchu turystycznego 2. Preferowane projekty w partnerstwie z samorządami
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary wpisujące się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (P)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: Wody wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych, w szczególności jezior
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 1.2.3.	Poprawa stanu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – ochrona in-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych – ochrona ex-situ zagrożonych gatunków – opracowanie i wdrażanie programów renaturyzacji ekosystemów – monitoring stanu ochrony siedlisk i gatunków – przebudowa składu gatunkowego siedlisk leśnych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost świadomości obywatelskiej 2. Efekt środowiskowy 3. Partnerstwo i partycypacja
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Kompleksowość interwencji np. chroniąc siedlisko ukierunkowywanie ruchu turystycznego i odtwarzanie populacji gatunków 2. Preferowane projekty w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary wpisujące się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania

	przestrzennego województwa pomorskiego (P)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 1.2.4.	Powstrzymanie nadmiernego rozprzestrzeniania się obcych gatunków inwazyjnych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– wsparcie działań zapobiegających introdukcji oraz rozprzestrzenianiu się gatunków obcych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo i partycypacja 3. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Gatunki obce, które zagrażają rodzimym gatunkom lub siedliskom przyrodniczym 2. Preferowane projekty w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary wpisujące się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (P)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Priorytet 1.3. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią	
W ramach priorytetu przewiduje się wspieranie prac analitycznych oraz planistycznych służących ochronie obszarów objętych ochroną w formie parków krajobrazowych oraz poprawie ciągłości struktury przyrodniczej regionu. W wyniku realizacji priorytetu zakłada się opracowanie koncepcji przebiegu korytarzy ekologicznych, a także uchwalenie planów ochrony parków krajobrazowych, wchodzących w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych. W związku z pożądaną w SRWP poprawą środowiskowych warunków życia w ramach priorytetu wspierane będą działania w miastach mające na celu ochronę parków i terenów zielonych oraz powiększenie ich powierzchni.	
Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: – Wzrost powierzchni terenów zieleni w mieście (ha)
Kluczowi partnerzy	1. Jednostki samorządu terytorialnego 2. Organizacje pozarządowe 3. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	– Fundusze europejskie – Fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – Środki własne jst – Środki własne SWP

	<ul style="list-style-type: none"> – Budżet Państwa – Środki prywatne
--	---

Działanie 1.3.1.	Umacnianie powiązań i korytarzy ekologicznych oraz przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – opracowanie przebiegu korytarzy ekologicznych i ich kategoryzacja – przywracanie drożności i poprawa ciągłości oraz funkcjonowania korytarzy ekologicznych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Jakość przestrzeni 2. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie 3. Efekt środowiskowy 4. Partnerstwo i partycypacja 5. Wzrost świadomości obywatelskiej
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary wpisujące się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (D)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 1.3.2.	Ochrona i przywracanie wartości ekologicznych środowiska miejskiego
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – rewitalizacja przyrodnicza miast, zwiększenie obszarów zieleni (parki, zieleńce, zieleń uliczna, itp.)
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Jakość przestrzeni 2. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie 3. Efekt środowiskowy 4. Partnerstwo i partycypacja 5. Wzrost świadomości obywatelskiej
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary wpisujące się w strukturę korytarzy ekologicznych wg Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego (P)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 1.3.3.	Ochrona walorów przyrodniczych na obszarach parków krajobrazowych i obszarach NATURA 2000
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – opracowania specjalistyczne dla przygotowania planów ochrony parków krajobrazowych – opracowanie projektów planów ochrony dla parków krajobrazowych – wdrażanie planów ochrony i zadań ochronnych obszarów NATURA 2000
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo i partycypacja 2. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary Parków Krajobrazowych położonych w całości na terenie województwa pomorskiego (D)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Opracowanie planów ochrony dla parków krajobrazowych wchodzący w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych

Cel szczegółowy 2

Poprawa stanu środowiska

Realizacja celu ukierunkowana jest na poprawę warunków życia poprzez polepszenie stanu środowiska, zmniejszenie dysproporcji w dostępie do sieci kanalizacyjnych, poprawę dostępu do dobrej jakości wody do picia, zapewnienie sprawnego działania kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych, w tym systemu selektywnego zbierania tych odpadów. Ponadto obejmuje działania w zakresie monitoringu środowiska oraz mające na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie ochrony środowiska, a także wykształcenie właściwych postaw mieszkańców regionu.

Wskaźniki

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji	76,5%	↑
Odsetek gmin, które osiągnęły wymagane poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło	(w 2012 r.)	100 %
Liczba punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK) na terenie województwa	(w 2012 r.)	↑
Liczba jezior objętych monitoringiem jakości wód	17 (w 2011 r.)	↑
Liczba stacji automatycznego monitoringu jakości powietrza	17	nie mniej niż 18

Priorytet 2.1. *Poprawa warunków życia*

W ramach priorytetu wspierane będą działania mające na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń do wód, w szczególności przedsięwzięcia w zakresie budowy i rozbudowy zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków w aglomeracjach od 2 000 do 10 000 RLM. Wspierane będą również działania mające na celu ograniczanie ilości wytwarzanych odpadów i ilości odpadów kierowanych do składowania. Osiągnięcie wyznaczonych celów w obszarze gospodarki odpadami możliwe będzie dzięki realizacji projektów służących zwiększeniu poziomów recyklingu i odzysku odpadów, w szczególności w zakresie selektywnego zbierania i odzysku odpadów komunalnych. Przewiduje się także możliwość dofinansowania budowy i rozbudowy instalacji do odzysku komunalnych osadów ściekowych oraz rekultywacji zamkniętych składowisk odpadów.

Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> – liczba wybudowanych, rozbudowanych i zmodernizowanych oczyszczalni ścieków; – długość wybudowanej i zmodernizowanej zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej w wyniku realizacji projektów; – liczba wybudowanych PSZOK w ramach realizacji projektów; – liczba zrehabilitowanych składowisk w ramach realizacji projektów; – liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk w ramach realizacji projektów;
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego 2. Przedsiębiorcy 3. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych

Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – Fundusze europejskie – Fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – Środki własne jst – Środki prywatne
---	--

Działanie 2.1.1.	Ograniczanie emisji zanieczyszczeń do wód w zlewniach, poprawa jakości wód
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa i rozbudowa zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Obszary o zwartej zabudowie leżące w obszarach chronionych lub w obszarach spływu wód do jezior
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary aglomeracji ściekowych niespełniających wymagań akcesyjnych (P)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa indywidualnych systemów oczyszczania ścieków komunalnych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo publiczno-prywatne
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Kompleksowość rozwiązania problemu na danym obszarze
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Obszary poza aglomeracjami ściekowymi (jako wyłączość)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.1.2.	Poprawa dostępu do dobrej jakości wody pitnej
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – poprawa procesu uzdatniania wody pitnej – ograniczenie strat wody
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): Wsparcie budowy sieci wodociągowej możliwe jest tylko w tych przypadkach gdzie wykazane zostały straty na przesyłce co najmniej 20%

Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Gminy, na terenie których SANEPID wydał decyzję o doprowadzeniu jakości wody, zgodnie z obowiązującymi normami (D)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Poprawa jakości oraz ograniczenie strat wody w Centralnym Wodociągu Żuławskim

Działanie 2.1.3.	Zapobieganie powstawaniu odpadów
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– tworzenie akredytowanych sieci napraw i przygotowania do ponownego użycia wyrzucanych produktów lub ich składników – tworzenie punktów wymiany zbędnych urządzeń i sprzętu domowego
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo publiczno-prywatne 2. Efekt środowiskowy 3. Wzrost świadomości obywatelskiej
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.1.4.	Stworzenie warunków do maksymalizacji ilości selektywnie zbieranych odpadów o dobrej jakości
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa i rozbudowa infrastruktury selektywnego zbierania odpadów komunalnych, m. in. punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych (PSZOK), punkty zbierania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo publiczno-prywatne 2. Efekt środowiskowy 3. Wzrost świadomości obywatelskiej
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Masa selektywnie zbieranych odpadów komunalnych
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.1.5.	Stworzenie i modernizacja infrastruktury do odzysku i recyklingu odpadów, w tym odzysku energetycznego
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – rozbudowa instalacji mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych – budowa instalacji z możliwością odzysku energii (np. elektrociepłownie miejskie na odpady) – instalacje do zagospodarowania odpadów ulegających biodegradacji wraz z równoległym rozwojem systemów selektywnego zbierania bioodpadów – instalacje odzysku komunalnych osadów ściekowych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo i partycypacja 3. Partnerstwo publiczno-prywatne
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Wypełnienie wymagań dla instalacji mechaniczno – biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych, określonych w przepisach prawa 2. Preferowane wsparcie rozbudowy instalacji MBP dla odpadów komunalnych zbieranych selektywnie tj. bioodpady, odpady „materialowe” 3. Ograniczenie masy składowanych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji 4. Osiągane poziomy odzysku odpadów
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozbudowa instalacji do biologicznego przetwarzania (w tym fermentacji) odpadów i komunalnych osadów ściekowych w RIPOK: Wodociagi Słupsk, w Bierkowie, Stary Las i w Gilwie Małej 2. Budowa instalacji do termicznego przekształcania frakcji resztkowej odpadów komunalnych, wraz z odzyskiem energii 3. Modernizacja instalacji termicznego przekształcania komunalnych osadów ściekowych w Grupowej Oczyszczalni Ścieków „Dębogórze”
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa stacji przeladunkowych odpadów
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Partnerstwo publiczno-prywatne 2. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Masa wytwarzanych odpadów komunalnych na obszarze obsługi stacji
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -

Przedsięwzięcia strategiczne	-
Działanie 2.1.6.	Przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i użytkowych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> - rekultywacja zamkniętych składowisk odpadów - likwidacja dzikich wysypisk odpadów - rekultywacja terenów zdegradowanych w wyniku składowania odpadów w miejscach na ten cel nieprzeznaczonych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo publiczno-prywatne 3. Jakość przestrzeni 4. Wzrost świadomości obywatelskiej
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Składowiska odpadów ujęte w wojewódzkim planie gospodarki odpadami 2. Projekty uwzględniające również monitoring zrehabilitowanych składowisk 3. Masa usuniętych odpadów 4. Zasięg przestrzenny – powierzchnia zrehabilitowanego terenu
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody, tereny leśne i przemysłowe

Priorytet 2.2. <i>Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska</i>	
<p>W ramach priorytetu wspierane będą działania mające na celu zwiększenie świadomości społecznej oraz ukształtowanie postaw społecznych w zakresie: racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska (w tym surowcami energetycznymi), zapobiegania powstawaniu odpadów i zagospodarowania odpadów, ochrony zasobów przyrody, oszczędności i poszanowania energii. Wspierane będą przedsięwzięcia związane z rozwojem systemu gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie, w tym uprzestrzennienia tych informacji. Przewiduje się również wsparcie rozwoju systemów monitoringu środowiska, w szczególności wód powierzchniowych i powietrza.</p>	
Wskaźniki monitorowania	Wskaźniki produktu / rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> - liczba zrealizowanych projektów informacyjno-edukacyjnych w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów i zagospodarowania odpadów - liczba zrealizowanych projektów informacyjno-edukacyjnych w zakresie kształtowania postaw oszczędności i poszanowania energii
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego 2. Przedsiębiorcy 3. Jednostki sfery B+R 4. Organizacje pozarządowe 5. Instytucje edukacyjne

	6. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska 7. Parki Narodowe 8. Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	– Fundusze europejskie – Fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – Środki własne jst – Środki prywatne

Działanie 2.2.1.	Utrzymanie i rozwój systemu monitoringu środowiska, w szczególności powietrza i wód powierzchniowych i podziemnych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– rozbudowa i utrzymanie istniejącej sieci stacji automatycznego monitoringu powietrza – ocena stanu jakości powietrza
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): -
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Brak na danym obszarze stacji automatycznego pomiaru
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– rozbudowa systemów monitoringu jakości wód powierzchniowych i podziemnych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): -
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Zbyt mała ilość i częstość pomiarów jakości wód w jeziorach
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.2.2.	Zwiększenie świadomości na rzecz zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania zmianom klimatu, w tym budowa sieci dialogu dotyczących wydobycia kopalin energetycznych oraz inwestycji energetycznych lub infrastrukturalnych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	Prowadzenie dialogu oraz realizacja projektów informacyjno-edukacyjnych mających na celu podniesienie świadomości społeczeństwa w zakresie:

	<ul style="list-style-type: none"> – racjonalnego gospodarowania zasobami naturalnymi, w tym zasobami surowców energetycznych – zintegrowanego zarządzania na obszarach przybrzeżnych – zapobiegania powstawania odpadów, gospodarowania odpadami, odzysku i recyklingu – różnorodności przyrodniczej i ekonomicznej wartości ekosystemów – promowania produktów, usług i technologii ograniczających presję na środowisko, w tym w zamówieniach publicznych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Partnerstwo i partycypacja
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Zasięg przestrzenny kampanii 2. Skala oddziaływania – liczba osób objętych kampanią
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Stworzenie sieci dialogu dotyczącej koncepcji zagospodarowania niekonwencjonalnych złóż węglowodorów oraz innych inwestycji energetycznych

Działanie 2.2.3	Wdrażanie zielonych zamówień w sektorze publicznym
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– promowanie i wspieranie wdrażania zielonych zamówień przez Samorząd Województwa Pomorskiego
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Innowacyjność
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Zasięg przestrzenny
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.2.4.	Rozwój infrastruktury związanej z edukacją i informacją ekologiczną
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa, rozbudowa i utrzymanie centrów edukacji i informacji ekologicznej
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): -
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Partnerstwo o partycypacja

Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Budowa Centrum Edukacji Mare Balticum – centrum zmian klimatu

Działanie 2.2.5.	Budowa platformy wymiany informacji o środowisku i problemach jego ochrony
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– rozwój systemów przetwarzania i udostępniania informacji o środowisku i jego ochronie
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Innowacyjność
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Skala oddziaływania 2. Zasięg przestrzenny
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.2.6.	Kształtowanie świadomości i postaw, mających na celu oszczędność i poszanowanie energii
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych w zakresie oszczędności i poszanowania energii
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): -
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Skala oddziaływania 2. Zasięg przestrzenny
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 2.2.7.	Promocja zasad dobrych praktyk w rolnictwie
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– prowadzenie kampanii informacyjno-edukacyjnych

Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): -
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Zasięg przestrzenny 2. Preferowane będą projekty obejmujące wdrażania programów ograniczania spływów azotu ze źródeł rolniczych, w szczególności do jezior
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Cel szczegółowy 3

Bezpieczeństwo energetyczne i poprawa efektywności energetycznej

Cel ukierunkowany został na poprawę bezpieczeństwa energetycznego regionu, rozumianego jako zabezpieczenie i niezawodność dostaw nośników energii oraz paliw i realizowanego w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony. Cel ten zakłada również dążenie do poprawy efektywności energetycznej w całym sektorze energetycznym, poprzez wsparcie i monitoring działań realizowanych przez producentów energii, dystrybutorów i dostawców, a także odbiorców energii końcowej.

Realizacja celu nastąpi dzięki wykorzystaniu powiązań gospodarczych oraz potencjału posiadanych zasobów a także przekształceniu regionu w krajowego lidera produkcji energii odnawialnej i technologii ekofektywnych (proekologicznych), również z wykorzystaniem inteligentnych systemów energetycznych. Cel będzie realizowany w sposób zrównoważony, ukierunkowany na nowoczesne technologie w sposób pozwalający na ograniczenie presji na środowisko.

Na zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego regionu składać się będą nie tylko działania wspierane w ramach RPS EiŚ (zadania samorządu województwa i samorządów lokalnych, na które SWP ma wpływ), ale także działania będące w sferze decyzyjnej przedsiębiorstw energetycznych i władz centralnych. Zadania te zostaną przedstawione w rozdziale „Oczekiwania wobec rządu i kontrakt terytorialny” i dotyczą przede wszystkim:

1. Podjęcia ostatecznej decyzji w sprawie lokalizacji elektrowni jądrowej w Polsce Północnej.
2. Wsparcia rozwoju energetyki niskoemisyjnej z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacją dostaw paliw i surowców energetycznych, poprzez:
  - rozwój i modernizację regionalnej infrastruktury przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej, w tym w sposób umożliwiający wykorzystanie energii z OZE, również z morskich farm wiatrowych,
  - rozwój infrastruktury sieci inteligentnej typu „Smart Grid”, co będzie prowadziło do ograniczenia zużycia energii poprzez jej efektywne wykorzystanie (zużycie energii w bliskości jej wytwarzania),
  - rozwój źródeł wytwórczych (energetyki zawodowej) zasilanych gazem ziemnym,
  - rozwój i modernizacja sieci gazowej przesyłowej i dystrybucyjnej,
  - zwiększenie pojemności magazynowych paliw płynnych i gazu oraz modernizacja infrastruktury ich przeladunku,
  - wykorzystanie podziemnych struktur geologicznych pod kątem magazynowania gazu ziemnego oraz ropy naftowej.
3. Sporządzenia wytycznych (standardów) dotyczących rozwoju różnych form energetyki odnawialnej na specyficznych i chronionych obszarach (morskie, cenne przyrodniczo i kulturowo, itp.).
4. Sporządzenia planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich RP, w kontekście wykorzystania możliwości lokalizowania farm wiatrowych (*off-shore*) oraz możliwości wykorzystania zasobów z dna morza.

Wskaźniki

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Uniknięta emisja CO ₂	0	↑
Moc instalacji OZE	320 MW	↑

<p>Priorytet 3.1 <i>Rozwój energetyki niskoemisyjnej z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych</i></p> <p>Priorytet dotyczy zadań wynikających ze zobowiązań SWP, polegających na wykonaniu prac studialnych związanych z planowanymi w regionie inwestycjami energetycznymi, ze szczególnym uwzględnieniem bilansów energetycznych.</p> <p>Realizowane będą również działania mające na celu rozwój inteligentnych systemów energetycznych typu „<i>Smart Grid</i>”. Wsparcie uzyskają projekty uwzględniające inteligentne systemy regulacji, budowane w ramach tzw. „wyspy energetycznej” oraz systemy z zastosowaniem wysokosprawnej kogeneracji.</p>	
Wskaźniki monitorowania	– ilość projektów z zakresu inteligentnych minisystemów elektroenergetycznych objętych wsparciem
Kluczowi partnerzy	1. Przedsiębiorcy, 2. Jednostki sfery B+R, 3. Jednostki samorządu terytorialnego
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	– Fundusze europejskie, – Fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – Środki własne jst, – Środki prywatne – Środki SWP

Działanie 3.1.1.	Wykonanie prac studialnych dotyczących korzyści, zagrożeń oraz potencjalnych konfliktów związanych z planowanymi w regionie inwestycjami energetycznymi (m.in. w zakresie źródeł energii i infrastruktury przesyłowej)
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– wykonanie prac studialnych dotyczących korzyści, zagrożeń oraz potencjalnych konfliktów związanych z planowanymi w regionie inwestycjami energetycznymi (m.in. studium korytarzy infrastrukturalnych, studium rozwoju energetyki rozproszonej i prosumenckiej, itp.)
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): -
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Cale województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 3.1.2.	Rozwój inteligentnych systemów elektroenergetycznych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa inteligentnych elektroenergetycznych minisystemów typu „ <i>Smart grid</i> ”
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Innowacyjność 2. Partnerstwo i partycypacja

	3. Partnerstwo publiczno-prywatne
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Preferowane są rozwiązania kompleksowe, wykorzystujące systemy inteligentnej regulacji, stanowiące element tzw. „wyspy energetycznej”. 2. Preferowane są rozwiązania wykorzystujące systemy inteligentnej regulacji sieci. 3. Preferowane są inwestycje kompleksowe z zastosowaniem wysokosprawnej kogeneracji.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Priorytet 3.2 Poprawa efektywności energetycznej	
Działania w ramach tego priorytetu zostały skierowane na poprawę efektywności energetycznej w sektorze ciepłowniczym, poprzez poprawę sprawności przetwarzania ciepła w źródłach, a także działania termomodernizacyjne obejmujące przesył, dystrybucję ciepła i odbiorcę końcowego. Ponadto priorytet ten obejmuje działania dotyczące wybranych obszarów konsumpcji energii elektrycznej. W działaniach preferuje się również projekty uwzględniające wysokosprawną kogenerację.	
Wskaźniki monitorowania	– ilość zaoszczędzonego ciepła [GJ, MWh] – ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej [MWh]
Kluczowi partnerzy	1. Jednostki samorządu terytorialnego i inne instytucje dysponujące obiektami użyteczności publicznej 2. Przedsiębiorcy 3. Właściciele budynków wielorodzinnych 4. Jednostki sfery B+R
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	– Fundusze europejskie – Fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – Środki własne jst – Środki prywatne – Środki SWP

Działanie 3.2.1.	Poprawa efektywności energetycznej i poszanowania energii w budownictwie mieszkaniowym, budynkach publicznych oraz w sektorze przedsiębiorstw
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– przedsięwzięcia termomodernizacyjne w budynkach mieszkalnych oraz w budynkach użyteczności publicznej – przedsięwzięcia mające na celu poprawę efektywności energetycznej (inne niż działania termomodernizacyjne, w tym zarządzanie energią) w budynkach użyteczności publicznej oraz małych i średnich przedsiębiorstwach

Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Wzrost świadomości obywatelskiej 2. Jakość przestrzeni 3. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): -
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	Termomodernizacja obiektów Samorządu Województwa Pomorskiego

Działanie 3.2.2.	Budowa nowych źródeł oraz poprawa sprawności przetwarzania energii w centralnych, lokalnych i indywidualnych źródłach ciepła
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa nowych, niskoemisyjnych źródeł ciepła – wymiana i/lub modernizacja niskosprawnych źródeł ciepła
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy 2. Lokalizacja i przestrzenne oddziaływanie 3. Partnerstwo publiczno-prywatne
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Preferowane będą inwestycje kompleksowe z zastosowaniem wysokosprawnej kogeneracji. 2. Preferowane będą źródła wykorzystujące gaz ziemny, biogaz i biomasę. 3. Preferowane będą rozwiązania stanowiące element tzw. „wyspy energetycznej”.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Gminy, na terenie których stwierdzono przekroczenia standardów jakości powietrza (jako preferencja)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 3.2.3.	Poprawa sprawności przesyłu i dystrybucji ciepła
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– rozbudowa i modernizacja sieci ciepłowniczej – budowa nowych sieci i systemów ciepłowniczych
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo i partycypacja 3. Partnerstwo publiczno-prywatne

	Kryteria specyficzne (dla RPS):
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Gminy, na terenie których stwierdzono przekroczenia standardów jakości powietrza (jako preferencja)
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 3.2.4.	Poprawa efektywności energetycznej systemów oświetlenia i innych systemów elektroenergetycznych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – modernizacja lub wymiana systemów oświetlenia zewnętrznego i innych systemów elektroenergetycznych – wdrażanie systemów zarządzania oświetleniem zewnętrznym
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): 1. Efekt środowiskowy
	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Preferowane będą projekty obejmujące powyżej 50% udziału punktów świetlnych objętych modernizacją w stosunku do wszystkich punktów w danym systemie 2. Jednostki samorządu terytorialnego na obszarze województwa pomorskiego (jako wyłączny dostęp)
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	„Rozświetlone Pomorze” – program modernizacji oświetlenia zewnętrznego w województwie

Priorytet 3.3 Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych

Realizacja działań wynikających z tego priorytetu przyczyni się do zwiększenia udziału energii produkowanej w źródłach odnawialnych w ogólnym bilansie paliw i energii oraz w bilansie energii końcowej. Preferencja systemów fotowoltaicznych spowodowana jest faktem, iż produkują one energię elektryczną bez skomplikowanych, pośrednich procesów technologicznych, jakie są konieczne w przypadku tradycyjnej produkcji energii elektrycznej. Ponadto dotychczasowy dynamiczny rozwój technologii fotowoltaicznych pozwala przyjąć założenie, że technologia ta będzie dominującą w kilkunastoletniej perspektywie. Innym działaniem w ramach priorytetu jest rozwój instalacji pomp ciepła zasilających niskotemperaturowe instalacje grzewcze. Dla przedsiębiorstw preferowane będą układy mieszane (mikrokogeneracja wraz z OZE). W obszarze produkcji biogazu przewiduje się wsparcie instalacji, w których unieszkodliwia się odpady organiczne z produkcji rolno-spożywczej, wykorzystuje nadwyżki surowców organicznych, a także poferment. Wsparcie uzyskają również instalacje w ramach etapowej realizacji Kompleksów Agroenergetycznych (KAEN). Przewidywany jest również rozwój technik geotermalnych.

Wskaźniki monitorowania

- Ilość energii elektrycznej wyprodukowanej z OZE [MWh]
- Ilość ciepła wyprodukowanego z OZE [GJ, MWh]

	<ul style="list-style-type: none"> – Ilość biogazu [tys. Nm³] – Ilość bioproduktów [Mg]
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedsiębiorcy, 2. Jednostki sfery B+R, 3. Jednostki samorządu terytorialnego 4. Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych 5. Parki Narodowe i Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych.
Źródła finansowania i instrumenty realizacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – fundusze europejskie – fundusze ochrony środowiska (NFOŚiGW, WFOŚiGW) – środki własne jst – środki prywatne – środki własne SWP

Działanie 3.3.1.	Rozwój źródeł odnawialnych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – budowa zespołów kolektorów słonecznych pracujących głównie w układach ciepłej wody użytkowej – budowa ogniw fotowoltaicznych produkujących energię elektryczną wraz z systemem dystrybucji – budowa małych elektrowni wiatrowych – budowa układów mieszanych (mikrokogeneracja wraz z OZE)
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Innowacyjność 2. Efekt środowiskowy 3. Partnerstwo publiczno-prywatne 4. Partnerstwo i partycypacja
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Preferuje się instalację systemów fotowoltaicznych. 2. Wyklucza się instalację kolektorów słonecznych w obiektach, w których średnie zużycie ciepłej wody w okresie letnim jest niższe od średniorocznego zużycia ciepłej wody.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Całe województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	– budowa systemów ogrzewania opartych na pompach ciepła
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Innowacyjność 2. Efekt środowiskowy 3. Partnerstwo publiczno-prywatne 4. Partnerstwo i partycypacja

	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Preferowane są systemy, w których nie wykorzystuje się dodatkowych instalacji kolektorów słonecznych. 2. Preferowane są systemy zasilające budynki, w których jednostkowy wskaźnik zużycia ciepła (na potrzeby centralnego ogrzewania) nie przekracza 70 kWh/m² x rok.. 3. Wspierane są systemy i instalacje, w których stosunek energii końcowej do energii zużywanej jest równy lub większy 4. 4. Wspierane są systemy i instalacje zasilające niskotemperaturowe wewnętrzne instalacje grzewcze, zlokalizowane w tym samym obiekcie.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Cale województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

Działanie 3.3.2.	Rozwój instalacji służących do produkcji paliw z surowców odnawialnych
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	- rozwój instalacji (systemów) do produkcji biogazu wraz z systemami dystrybucji
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo publiczno-prywatne 3. Partnerstwo i partycypacja
	Kryteria specyficzne (dla RPS): <ol style="list-style-type: none"> 1. Preferowane są instalacje, w których unieszkodliwia się odpady organiczne z produkcji rolno - spożywczej, wykorzystuje nadwyżki surowców organicznych, oraz takie, w których następuje zagospodarowanie pofermentu, w tym do produkcji nawozów. 2. Preferowane są instalacje z wykorzystaniem technologii mobilnych, w tym kontenerowych. 3. Preferowane są mikroźródła produkujące biogaz w ilości zapewniającej stabilną pracę agregatu kogeneracyjnego.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Cale województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	- budowa instalacji w ramach tzw. Kompleksu Agroenergetycznego (KAEN)
Kryteria strategiczne	Kryteria horyzontalne (z SRWP): <ol style="list-style-type: none"> 1. Efekt środowiskowy 2. Partnerstwo publiczno-prywatne

	Kryteria specyficzne (dla RPS): 1. Preferowane są instalacje, w których zrealizowane zostaną co najmniej trzy segmenty Kompleksu Agroenergetycznego (KAEN). 2. Preferencja inwestycji gwarantujących najkrótsze odległości dostawy surowców do obiektu.
Kryteria przestrzenne	Obszary Strategicznej Interwencji: Cale województwo
	Uszczegółowienie Obszarów Strategicznej Interwencji: -
Przedsięwzięcia strategiczne	-

**IV.1.1. Zobowiązania zapisane w celu operacyjnym
SRWP 3.2. *Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna***

Stworzenie sieci dialogu

Zagospodarowanie niekonwencjonalnych złóż węglowodorów (szczególnie gazu łupkowego) oraz inne inwestycje energetyczne ważne w kontekście poprawy bezpieczeństwa energetycznego regionu wymagają koordynacji działań i dialogu społecznego. W skład sieci dialogu wchodzić będą wszyscy interesariusze, a w szczególności przedstawiciele samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych, mieszkańców oraz przedstawiciele inwestorów a Samorząd Województwa będzie udzielał wsparcia merytorycznego i finansowego.

W ramach sieci dialogu Samorząd Województwa realizować będzie cykle szkoleń, spotkań, debat, seminariów i warsztatów.

Zakłada się, że niniejsze zobowiązanie ma charakter ciągły i jest realizowane od 2012 roku.

Prace studialne i programy

Na rozwój regionu znaczący wpływ ma sektor energetyczno-paliwowy. Podniesienie efektywności energetycznej i zapewnienie bezpieczeństwa wymaga wykonania szeregu prac studialnych, analiz i działań monitoringowych.

Zgodnie ze SRWP samorząd województwa w celu optymalizacji swoich działań z zakresu poprawy efektywności energetycznej, upowszechniania wykorzystania OZE i kształtowania postaw prosumenckich ma powołać strukturę odpowiedzialną za koordynację tych działań. W pierwszym etapie należy przeanalizować zakres zadań realizowanych przez jednostkę oraz rozwiązania organizacyjno-prawne jej funkcjonowania.

Zgodnie z działaniem 1 priorytetu 3.1 RPS EiŚ przewiduje się wykonanie prac dotyczących wyznaczenia korytarzy infrastrukturalnych oraz rozwoju energetyki rozproszonej i prosumenckiej.

W ramach kreowania polityki przestrzennej regionu oraz przeprowadzenia właściwej oceny planów energetycznych gmin i koordynacji działań ważnym elementem programów poprawy bezpieczeństwa energetycznego jest opracowanie baz danych dotyczących działań inwestycyjnych, monitoringu i wdrażania rozwiązań OZE, pracy dużych konwencjonalnych i niekonwencjonalnych źródeł energii oraz infrastruktury przesyłowej.

Programy i opracowania pozwolą na prowadzenie dialogu i konsultacji społecznych przy przygotowaniu i realizacji inwestycji w zakresie małych źródeł energii, wydobywania surowców i rozwoju infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej.

IV.1.2. Zobowiązania zapisane w celu operacyjnym SRWP 3.3. *Dobry stan środowiska*

Realizacja II etapu kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowego Żuław

Samorząd Województwa podejmie kroki mające na celu realizację II etapu Programu kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowe Żuław. Zobowiązanie to realizowane

będzie w ramach działania 1 priorytetu 1.1 RPS EiŚ. Inwestycja dotycząca kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowego Żuław stanowić będzie przedsięwzięcie strategiczne RPS EiŚ i wymagać będzie wsparcia z poziomu krajowego.

Celem realizacji przedsięwzięcia jest poprawa rozpoznania zagrożenia powodziowego i możliwość przeciwdziałania mu, przy wykorzystaniu najlepszych dostępnych technologii i narzędzi, poprzez budowę i modernizację urządzeń wodnych oraz podjęcie szeregu działań organizacyjnych. Zadanie ma także na celu poprawę zarządzania ryzykiem powodziowym na szczeblu regionalnym i lokalnym, poprawę struktur organizacyjnych ochrony przeciwpowodziowej oraz zwiększenie świadomości społeczności lokalnej w zakresie zagrożenia powodziowego. Działania II etapu kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowego Żuław będą kontynuacją etapu I i dotyczyć będą w szczególności odbudowy budowli regulacyjnych, przebudowy bądź odbudowy koryt rzek lub kanałów, remontów i budowy obiektów hydrotechnicznych służących ochronie przeciwpowodziowej, sterowanie urządzeniami oraz włączanie inteligentnego zarządzania do optymalizacji systemu.

Szczegółową listę zadań wskaże opracowanie pn. Aktualizacja Programu „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – do roku 2030”. Potencjalnymi partnerami realizacji zadania będą:

- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku,
- Urząd Miasta Gdańska,
- Urząd Miasta Elbląga
- Powiat Gdański
- Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego
- Żuławski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Elblągu
- Urząd Morski w Gdyni

Przewiduje się, że etap II programu będzie realizowany w ramach perspektywy finansowej 2014÷2020. Jednocześnie nie wyklucza się realizacji kolejnych etapów programu po roku 2020. Zakłada się, że realizacja etapu uwarunkowana jest następującymi krokami - aktualizacją Programu „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław – do roku 2030” oraz przygotowaniem wniosków i podpisaniem stosownych umów.

Przyjęcie planów ochrony dla wszystkich parków krajobrazowych

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych zleci wykonanie projektów planów ochrony parków krajobrazowych położonych na terenie województwa pomorskiego. Zobowiązanie to realizowane będzie w ramach działania 3 priorytetu 1.3 RPS EiŚ. Opracowanie i przyjęcie planów stanowić będzie przedsięwzięcie strategiczne RPS EiŚ.

W obrębie województwa pomorskiego położonych jest 9 parków krajobrazowych o powierzchni ok. 170 000 ha, w tym 7 parków położonych jest całkowicie w granicach województwa i wchodzi w skład Pomorskiego Zespołu Parków Krajobrazowych. Dwa parki leżące na pograniczu z województwami kujawsko-pomorskim oraz warmińsko-mazurskim wchodzi w skład zespołu parków krajobrazowych tamtejszych województw.

Obecnie zostały zatwierdzone dwa plany ochrony parków krajobrazowych na mocy uchwały sejmiku tj.: Wdzydzki Park Krajobrazowy oraz Park Krajobrazowy Dolina Słupi. Dla pozostałych parków planowane jest sporządzenie projektów planów ochrony w latach 2016-2017, natomiast przyjęcie ich uchwałą sejmiku planowane jest na rok 2018.

Przygotowane plany ochrony parków krajobrazowych wymagają wdrożenia w szczególności w zakresie poprawy stanu gatunków i siedlisk przyrodniczych, powstrzymania rozprzestrzeniania się gatunków obcych, podjęcie koordynacji działań na obszarach objętych formą ochrony przyrody i krajobrazu.

V. SYSTEM REALIZACJI

1. Struktura wdrażania Programu

Kierownik Programu i Zespół Zarządzający

Za wdrażanie Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni Prezes Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem.

W skład Zespołu Zarządzającego wchodzi przedstawiciele departamentów UMWP właściwych z uwagi na zakres tematyczny Programu oraz przedstawiciele WFOŚiGW w Gdańsku:

- Kierownik RPS pełniący funkcję Przewodniczącego Zespołu Zarządzającego - WFOŚiGW w Gdańsku;
- przedstawiciel UMWP DROŚ – Zastępca Kierownika RPS;
- przedstawiciel UMWP DPROW;
- przedstawiciel UMWP DPR;
- przedstawiciel UMWP DRG;
- przedstawiciel UMWP DRRP;
- przedstawiciel WFOŚiGW w Gdańsku.

Posiedzenia Zespołu Zarządzającego są zwoływane przez Kierownika Programu i odbywają się nie rzadziej niż raz w miesiącu lub częściej według potrzeb.

Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem, w tym w szczególności:

- a) przygotowywanie projektów rocznych planów wdrażania Programu i przedkładanie ich Zarządowi Województwa do akceptacji;
- b) przygotowywanie rocznych raportów z realizacji regionalnego programu strategicznego, zgodnie z trybem określonym w PSME i przedkładanie ich Zarządowi do akceptacji;
- c) okresowa ocena stopnia realizacji regionalnego programu strategicznego (raporty ewaluacyjne RPS) zgodnie z trybem określonym w PSME oraz przedstawianie Zarządowi propozycji jego zmian;
- d) zarządzanie bazą informacyjną związaną z realizacją Programu w tym m.in. budowa bazy wskaźników oraz dostarczanie niezbędnych informacji na potrzeby PSME;
- e) współpraca z Koordynatorem Strategii w zakresie przygotowywania i realizacji *Planów działań PSME*, w tym np. zgłaszanie, konsultowanie i realizacja działań (np. potrzeb badawczych, w tym ewaluacyjnych) czy projektów badawczych na potrzeby Programu;
- f) przygotowywanie i uzasadnienie projektów zmian Programu, w szczególności na podstawie okresowych ocen stopnia realizacji Programu, i przedkładanie ich Zarządowi Województwa do akceptacji;
- g) realizacja celów Programu, w szczególności poprzez:
  - organizację procesu wykonania zobowiązań Samorządu Województwa i nadzór nad jego realizacją;

- organizacja procesu przygotowania i wdrożenia przedsięwzięć strategicznych i nadzór nad jego realizacją;
  - udział w przygotowaniu programów operacyjnych poprzez formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia źródeł finansowania Programu we współpracy z departamentami właściwymi w zakresie programowania i wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE na lata 2014-2020;
  - formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia źródeł finansowania we współpracy z właściwymi jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi za zarządzanie innymi dostępnymi w województwie instrumentami finansowymi;
  - formułowanie propozycji do budżetu województwa i wieloletniej prognozy finansowej;
  - podejmowanie i realizacja działań służących egzekwowaniu i monitorowaniu oczekiwań wobec Rządu;
  - koordynacja prac wszystkich jednostek współpracujących w zakresie realizacji celów Programu;
- h) współpraca z Koordynatorem Strategii w zakresie przygotowania informacji o postępach realizacji Strategii oraz oceny realizacji Strategii, w zakresie wynikającym z Programu;
- i) współpraca z Koordynatorem Strategii w związku z przygotowaniem projektów stanowisk negocjacyjnych na potrzeby negocjacji kontraktu terytorialnego oraz zintegrowanych porozumień terytorialnych, w zakresie wynikającym z zakresu tematycznego Programu;
- j) wskazywanie przedstawicieli do prac w ramach grup i zespołów negocjacyjnych na potrzeby negocjowania i monitorowania realizacji zintegrowanych porozumień terytorialnych, w zakresie wynikającym z zakresu tematycznego Programu.

Rada Programowa

W celu zapewnienia szerokiej koordynacji oraz realizacji zasady partnerstwa, transparentności i partycypacji, Zespół Zarządzający współpracuje z Radą Programową. W skład Rady Programowej wchodzi członkowie Zespołu Zarządzającego oraz:

- a) przedstawiciel Koordynatora Strategii;
- b) przedstawiciel DF;
- c) przedstawiciel DO;
- d) przedstawiciele departamentów UMWP właściwych w zakresie wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE na lata 2014-2020, w zależności od potrzeb i specyfiki Programu:
  - przedstawiciel DPROW;
  - przedstawiciel DPR;
- e) przedstawiciele innych jednostek współpracujących, w tym odpowiedzialnych za zarządzanie innymi dostępnymi w województwie instrumentami finansowymi, w zależności od potrzeb i specyfiki Programu:
  - przedstawiciel WFOŚiGW w Gdańsku

- f) przedstawiciele partnerów kluczowych wskazanych w Strategii, w tym partnerów społecznych i gospodarczych:
- RZGW w Gdańsku
  - RDOŚ w Gdańsku
  - WIOŚ w Gdańsku
  - Pomorska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo Technicznych NOT
  - Regionalna Izba Gospodarcza Pomorza
  - PODR
  - Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych
  - Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego
  - Pomorska Rada Działalności Pożytku Publicznego
  - Pomorska Rada Organizacji Pozarządowych
  - Fundacja Poszanowania Energii
  - Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Gdańsku
- g) radni Sejmiku Województwa Pomorskiego (dwóch)
- h) po jednym przedstawicielu Subregionalnych Zespołów Roboczych, powołanych w trakcie prac nad przygotowaniem Strategii (Metropolitalnego, Słupskiego, Południowego i Nadwiślańskiego);
- i) eksperci i przedstawiciele innych jednostek niż wyżej wymienione, w zależności od potrzeb i specyfiki Programu.

W zależności od okoliczności, kandydaci na członków Rady Programowej są zapraszani przez Marszałka Województwa na wniosek Kierownika Programu.

Radzie Programowej przewodniczy Kierownik Programu, który organizuje jej pracę oraz zapewnia niezbędną obsługę techniczną.

Rada Programowa spotyka się nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy, lub częściej w miarę potrzeb, na posiedzeniach zwoływanych przez Kierownika Programu.

Rada Programowa pełni funkcje informacyjne, zapewniając transparentność procesu realizacji Programu oraz wykonuje kompetencje opiniodawcze.

Na każde posiedzenie Rady Programowej Kierownik Programu przygotowuje roboczą informację na temat bieżących postępów z realizacji Programu.

Kierownik Programu może przedłożyć Radzie Programowej do zaopiniowania projekt każdej istotnej decyzji Zespołu Zarządzającego.

Obligatoryjnie, zaopiniowaniu przez Radę Programową podlegają:

- a) projekty rocznych planów wdrażania programu
- b) projekty rocznych raportów z realizacji Programu;
- c) projekty zmiany Programu.

2. Jednostki zaangażowane w realizację Programu

W realizację poszczególnych priorytetów i działań RPS zaangażowane będą jednostki wdrażające odpowiedzialne za realizację. Główne zadania tych jednostek obejmą m.in.:

- nadzór nad prawidłową realizacją celów Programu;
- realizacja zadań wynikających z rocznych planów wdrażania Programu;
- udział w przygotowaniu rocznych raportów z realizacji Programu;
- zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa;
- udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych,
- udział w Zespole Zarządzającym i Radzie Programowej Programu.

W ramach RPS EiŚ funkcję jednostek odpowiedzialnych za realizację pełnić będą następujące instytucje:

Priorytet	Działanie	Jednostka odpowiedzialna za realizację
1.1. Ograniczenie zagrożeń naturalnych	1.1.1. Zwiększenie poziomu skuteczności ochrony przeciwpowodziowej	Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego
	1.1.2. Ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych, w tym działania łagodzące negatywny wpływ ekstremalnych zjawisk pogodowych	Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego
	1.1.3. Retencjonowanie wody oraz racjonalne zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych	Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego
1.2. Ochrona różnorodności biologicznej	1.2.1. Ochrona ekosystemu Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego	Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku
	1.2.2. Ochrona wód i ekosystemów od wód zależnych, w szczególności jezior	Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego DROŚ UMWP
	1.2.3. Poprawa stanu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych	Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych
	1.2.4. Powstrzymanie nadmiernego rozprzestrzeniania się obcych gatunków inwazyjnych	Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
1.3. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią	1.3.1. Umacnianie powiązań i korytarzy ekologicznych oraz przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej	DRRP UMWP Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku
	1.3.2. Ochrona i przywracanie wartości ekologicznych środowiska miejskiego	WFOŚiGW w Gdańsku ewentualnie Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych
	1.3.3. Ochrona walorów przyrodniczych na obszarach parków krajobrazowych i obszarach NATURA 2000	Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych
2.1. Poprawa warunków życia	2.1.1. Ograniczanie emisji zanieczyszczeń do wód w zlewniach, poprawa jakości wód	WFOŚiGW w Gdańsku DROŚ UMWP
	2.1.2. Poprawa dostępu do dobrej jakości wody pitnej	WFOŚiGW w Gdańsku DROŚ UMWP

	2.1.3. Zapobieganie powstawaniu odpadów	DROŚ UMWP
	2.1.4. Stworzenie warunków do maksymalizacji ilości selektywnie zbieranych odpadów o dobrej jakości	DROŚ UMWP
	2.1.5. Stworzenie i modernizacja infrastruktury do odzysku i recyklingu odpadów, w tym odzysku energetycznego	WFOŚiGW w Gdańsku DROŚ UMWP
	2.1.6. odpadów przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i użytkowych	WFOŚiGW w Gdańsku DROŚ UMWP
2.2. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska	2.2.1. Utrzymanie i rozwój systemu monitoringu środowiska, w szczególności powietrza i wód powierzchniowych i podziemnych	WFOŚiGW w Gdańsku
	2.2.2. Zwiększenie świadomości na rzecz zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania zmianom klimatu, w tym budowa sieci dialogu dotyczących wydobycia kopalin energetycznych oraz inwestycji energetycznych lub infrastrukturalnych	WFOŚiGW w Gdańsku DRG UMWP DROŚ UMWP
	2.2.3. Wdrażanie zielonych zamówień w sektorze publicznym	DAZ UMWP
	2.2.4. Rozwój infrastruktury związanej z edukacją i informacją ekologiczną	WFOŚiGW w Gdańsku Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych
	2.2.5. Budowa platformy wymiany informacji o środowisku i problemach jego ochrony	WFOŚiGW w Gdańsku DROŚ UMWP
	2.2.6. Kształtowanie świadomości i postaw, mających na celu oszczędność i poszanowanie energii	WFOŚiGW w Gdańsku DRG UMWP
	2.2.7. Promocja zasad dobrych praktyk w rolnictwie	Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
3.1. Rozwój energetyki niskoemisyjnej z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych	3.1.1 Wykonanie prac studialnych dotyczących korzyści, zagrożeń oraz potencjalnych konfliktów związanych z planowanymi w regionie inwestycjami energetycznymi (m.in. w zakresie źródeł energii i infrastruktury przesyłowej)	DRG UMWP DRRP UMWP Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku
	3.1.2. Rozwój inteligentnych systemów elektroenergetycznych	DRG UMWP WFOŚiGW w Gdańsku
3.2. Poprawa efektywności energetycznej	3.2.1. Poprawa efektywności energetycznej i poszanowania energii w budownictwie mieszkaniowym, budynkach publicznych oraz w sektorze przedsiębiorstw	DRG UMWP WFOŚiGW w Gdańsku
	3.2.2. Budowa nowych źródeł oraz poprawa sprawności przetwarzania energii w centralnych, lokalnych i indywidualnych źródłach ciepła	DRG UMWP DROŚ UMWP WFOŚiGW w Gdańsku
	3.2.3. Poprawa sprawności przesyłu i dystrybucji ciepła	DRG UMWP DROŚ UMWP WFOŚiGW w Gdańsku
	3.2.4. Poprawa efektywności energetycznej systemów oświetlenia i innych systemów elektroenergetycznych	DRG UMWP WFOŚiGW w Gdańsku
3.3. Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	3.3.1. Rozwój źródeł odnawialnych	DRG UMWP WFOŚiGW w Gdańsku Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
	3.3.2. Rozwój instalacji służących do produkcji paliw z surowców odnawialnych	DRG UMWP WFOŚiGW w Gdańsku

3. Koordynacja Programu z pozostałymi RPS

Zgodnie z *Planem zarządzania SRWP* za zapewnienie spójności oraz komplementarności przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią. W skład Zespołu wchodzi: Koordynator Strategii (przewodniczący), Kierownicy RPS oraz Dyrektorzy DPR, DEFS, DPROW, DF i DO.

Do kluczowych zadań Zespołu związanych z koordynacją pomiędzy Programami należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

4. Zasady i warunki wykorzystania Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych

Jedną z form realizacji RPS są Zintegrowane Porozumienia Terytorialne (ZPT). Są one adresowane do obszarów funkcjonalnych i stanowią negocjacyjne narzędzie selekcji i realizacji przedsięwzięć istotnych dla rozwoju regionu. Harmonijny rozwój obszarów funkcjonalnych uzależniony jest od koordynacji działań wielu podmiotów, co wymaga podejścia partnerskiego i negocjacyjnego.

Program wnosi wkład w identyfikację wstępnej tematycznej oferty wsparcia adresowanej do poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych, w ramach priorytetów, działań i typów przedsięwzięć objętych jego zakresem przedmiotowym.

Ustalenia wynikające z Programu, wraz z ustaleniami zawartymi w pozostałych RPS, stanowiąc będą punkt wyjścia dla przygotowania stanowiska negocjacyjnych samorządu województwa wobec partnerów reprezentujących poszczególne obszary funkcjonalne.

W celu identyfikacji obszarów tematycznych Programu wchodzących w zakres oferty wsparcia adresowanej do poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych oraz określenia stopnia, w jakim poszczególne obszary tematyczne wdrażane będą w formule ZPT wzięto pod uwagę:

- zakres problemowy oraz lokalizację Obszarów Strategicznej Interwencji w relacji do lokalizacji poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych;
- ustalenia zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 w Rozdziale IV. *Wyzwania i cele*, pkt. C *Terytorialne ukierunkowanie Strategii wobec głównych obszarów funkcjonalnych*;
- stopień, w jakim skuteczne wdrażanie poszczególnych obszarów tematycznych Programu wymaga partnerskiej i ponadsektorowej współpracy w ramach zwartych obszarów funkcjonalnych, przekraczających granice pojedynczych jednostek samorządu terytorialnego;
- stopień, w jakim wdrażanie poszczególnych obszarów tematycznych Programu wymaga zintegrowanego podejścia, pozwalającego na łączenie różnych źródeł i form wsparcia na obszarze poszczególnych obszarów funkcjonalnych;
- specyfikę problemów charakterystycznych dla poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych.

W formule ZPT, adresowanych do odpowiednich typów obszarów funkcjonalnych, będą wdrażane następujące obszary tematyczne Programu:

Typ obszaru funkcjonalnego	Obszar tematyczny	
	Priorytet/ Działanie	Typy przedsięwzięć
<i>obszar metropolitalny Trójmiasta</i>	1.1.1. Zwiększenie poziomu skuteczności ochrony przeciwpowodziowej	Budowa, modernizacja i poprawa stanu technicznego urządzeń wodnych i koryt rzecznych
	1.1.3. Retencjonowanie wody oraz racjonalne zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych	Budowa i rozbudowa zbiorników retencyjnych, w tym w ramach małej retencji Budowa i rozbudowa systemów gromadzenia, oczyszczania i odprowadzania wód opadowych i roztopowych Budowa indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód w miejscu ich powstawania
	1.2.1. Ochrona ekosystemu Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego	wszystkie
	3.1.2. Rozwój inteligentnych systemów elektroenergetycznych	wszystkie
	3.2.1. Poprawa efektywności energetycznej i poszanowania energii w budownictwie mieszkaniowym, budynkach publicznych oraz w sektorze przedsiębiorstw	wszystkie
	3.2.4. Poprawa efektywności energetycznej systemów oświetlenia i innych systemów elektroenergetycznych	wszystkie
<i>obszar funkcjonalny Słupska</i>	1.1.1. Zwiększenie poziomu skuteczności ochrony przeciwpowodziowej	Budowa, modernizacja i poprawa stanu technicznego urządzeń wodnych i koryt rzecznych
	1.1.3. Retencjonowanie wody oraz racjonalne zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych	Budowa i rozbudowa zbiorników retencyjnych, w tym w ramach małej retencji Budowa i rozbudowa systemów gromadzenia, oczyszczania i odprowadzania wód opadowych i roztopowych Budowa indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód w miejscu ich powstawania
	1.2.1. Ochrona ekosystemu Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego	wszystkie
	3.1.2. Rozwój inteligentnych systemów elektroenergetycznych	wszystkie
	3.2.1. Poprawa efektywności energetycznej i poszanowania energii w budownictwie mieszkaniowym, budynkach publicznych oraz w sektorze przedsiębiorstw	wszystkie
	3.2.4. Poprawa efektywności energetycznej systemów oświetlenia i innych systemów elektroenergetycznych	wszystkie

obszary funkcjonalne pozostałych miast o znaczeniu subregionalnym	1.1.1. Zwiększenie poziomu skuteczności ochrony przeciwpowodziowej	Budowa, modernizacja i poprawa stanu technicznego urządzeń wodnych i koryt rzecznych
	1.1.3. Retencjonowanie wody oraz racjonalne zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych	Budowa i rozbudowa zbiorników retencyjnych, w tym w ramach małej retencji Budowa i rozbudowa systemów gromadzenia, oczyszczania i odprowadzania wód opadowych i roztopowych Budowa indywidualnych systemów zatrzymywania i zagospodarowania wód w miejscu ich powstawania
	1.2.1. Ochrona ekosystemu Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego	wszystkie
	1.2.2. Ochrona wód i ekosystemów od wód zależnych, w szczególności jezior	wszystkie
	1.2.3. Poprawa stanu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych	wszystkie
	2.1.6. Przywracanie terenom zdegradowanym wartości przyrodniczych i użytkowych	Rekultywacja terenów zdegradowanych
	3.1.2. Rozwój inteligentnych systemów elektroenergetycznych	wszystkie
	3.2.1. Poprawa efektywności energetycznej i poszanowania energii w budownictwie mieszkaniowym, budynkach publicznych oraz w sektorze przedsiębiorstw	wszystkie
	3.2.4. Poprawa efektywności energetycznej systemów oświetlenia i innych systemów elektroenergetycznych	wszystkie
wiejskie obszary peryferyjne wymagające wsparcia procesów rozwojowych	1.1.1. Zwiększenie poziomu skuteczności ochrony przeciwpowodziowej	Budowa, modernizacja i poprawa stanu technicznego urządzeń wodnych i koryt rzecznych
	1.1.3. Retencjonowanie wody oraz racjonalne zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych	Budowa i rozbudowa zbiorników retencyjnych, w tym w ramach małej retencji
	1.2.1 Ochrona ekosystemu Morza Bałtyckiego i jego strefy brzegowej, ze szczególnym uwzględnieniem siedlisk przyrodniczych Zatoki Gdańskiej i Zalewu Wiślanego	wszystkie
	1.2.2. Ochrona wód i ekosystemów od wód zależnych, w szczególności jezior	wszystkie
	1.2.3. Poprawa stanu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych	wszystkie
	2.1.2. Poprawa dostępu do dobrej jakości wody pitnej	wszystkie
	3.1.2. Rozwój inteligentnych systemów elektroenergetycznych	wszystkie
	3.2.1. Poprawa efektywności energetycznej i poszanowania energii w budownictwie mieszkaniowym, budynkach publicznych oraz w sektorze przedsiębiorstw	wszystkie

VI. FINANSOWANIE RPS EIŚ

Realizacja celów RPS EiŚ finansowana będzie z następujących źródeł:

a) środki publiczne krajowe:

- budżetu województwa
- budżetów jednostek samorządu terytorialnego
- jednostek oraz form organizacyjno-prawnych sektora finansów publicznych (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Gospodarki)
- budżetu państwa
- państwowych funduszy celowych (NFOŚiGW, WFOŚiGW)
- innych dostępnych instrumentów finansowych wsparcia publicznego

b) środki publiczne zagraniczne:

- środki pochodzące z budżetu UE w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej
- kredyty międzynarodowych instytucji finansowych (Europejski Bank Inwestycyjny)
- inne zagraniczne instrumenty finansowe

c) środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Łączna szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację RPS EiŚ oscyluje w granicach 4,75 mld zł.

Szacunkowy podział środków na poszczególne priorytety i instrumenty finansowe:

Szacunkowy podział alokacji finansowej RPS Energetyka i Środowisko		
Priorytet	Udział priorytetu w całkowitym budżecie RPS	
	%	mln zł
1.1. Ograniczenie zagrożeń naturalnych	15,8	750
1.2. Ochrona różnorodności biologicznej	6,3	300
1.3. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią	2,1	100
2.1. Poprawa warunków życia	34,3	1630
2.2. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska	7,4	350
3.1. Rozwój energetyki niskoemisyjnej z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych	2,5	120
3.2. Poprawa efektywności energetycznej	16,9	800
3.3. Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	14,7	700
Razem	100%	4 750

Łączna wartość środków w wyżej przedstawionej tabeli określa możliwe do zmobilizowania publiczne wydatki rozwojowe w zakresie tematycznym Programu.

Kwota ta nie wynika więc ze zobowiązań finansowych podjętych przez podmioty zaangażowane w realizację Programu.

W ramach RPS zidentyfikowano 11 przedsięwzięć strategicznych o szacunkowej łącznej wartości 2 051 mln. Około 3,3 mln zł tej kwoty finansowana będzie ze środków własnych Samorządu Województwa Pomorskiego.

Priorytet	Liczba przedsięwzięć strategicznych	Wartość całkowita przedsięwzięć	W tym udział środków z budżetu SWP
1.1. Ograniczenie zagrożeń naturalnych	2	950 mln	0
1.2. Ochrona różnorodności biologicznej	0	0	0
1.3. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią	1	3 mln	0,6 mln
2.1. Poprawa warunków życia	4	795 mln	0
2.2. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska	2	25 mln	0
3.1. Rozwój energetyki niskoemisyjnej z niezbędną infrastrukturą oraz dywersyfikacja dostaw paliw i surowców energetycznych	0	0	0
3.2. Poprawa efektywności energetycznej	2	278 mln	2,7 mln
3.3. Zwiększenie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	0	0	0
SUMA	11	2 051 mln	3,3 mln

VII. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY REALIZACJI RPS

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME). Zgodnie ze *Szczegółową koncepcją działania PSME*²⁰, obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania **raportów z realizacji i raportów ewaluacyjnych Programu**.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- a) **baza informacji i wskaźników** określonych na poziomie celu głównego, celów szczegółowych i priorytetów z roczną (co do zasady) częstotliwością pomiaru. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych.
- b) **badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy**, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją RPS. Jeśli w wyniku badania sformułowano rekomendacje, ich wdrażanie podlega procedurze zarządzania rekomendacjami opisanej w *Szczegółowej koncepcji działania PSME*.

Za uruchomienie i funkcjonowanie bazy wskaźników i informacji odpowiada Kierownik Programu.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą **raporty z realizacji Programu**. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m.in.:

- a) analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu;
- b) narzędzia realizacji Programu;
- c) ocenę postępu realizacji celów i priorytetów Programu;
- d) analizę zmian wartości założonych wskaźników;
- e) analizę rzeczowo-finansową podjętych przedsięwzięć; ocenę stopnia zaawansowania oraz efektów projektów realizowanych w ramach Programu;
- f) ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP;
- g) wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu;
- h) rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Raporty z realizacji Programu będą sprawozdaniami sporządzanymi raz w roku, za które odpowiedzialny będzie Kierownik RPS²¹. Raporty będą przekazywane Koordynatorowi Strategii nie później niż przed końcem I połowy bieżącego roku, za rok poprzedni. Oprócz informacji obejmujących miniony rok, powinny odnosić się również do danych z poprzednich raportów tak, aby możliwa była ocena postępów realizacji Programu od początku jego realizacji.

²⁰ Uchwała Zarządu Województwa Pomorskiego nr 290/232/13 w dniu 21 marca 2013r.

²¹ Na podstawie Zarządzenia Marszałka Województwa Pomorskiego Nr 47/12 z dnia 6 grudnia 2012 r.

Bardzo ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w **raportach z ewaluacji Programu**. Będą one dotyczyć zarówno sprawności systemu wdrażania Programu, jak też wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

Raporty z realizacji Programu oraz raporty ewaluacyjne Programu, będą opiniowane przez Pomorskie Forum Terytorialne, a następnie akceptowane przez ZWP, po rekomendacji ZSS.

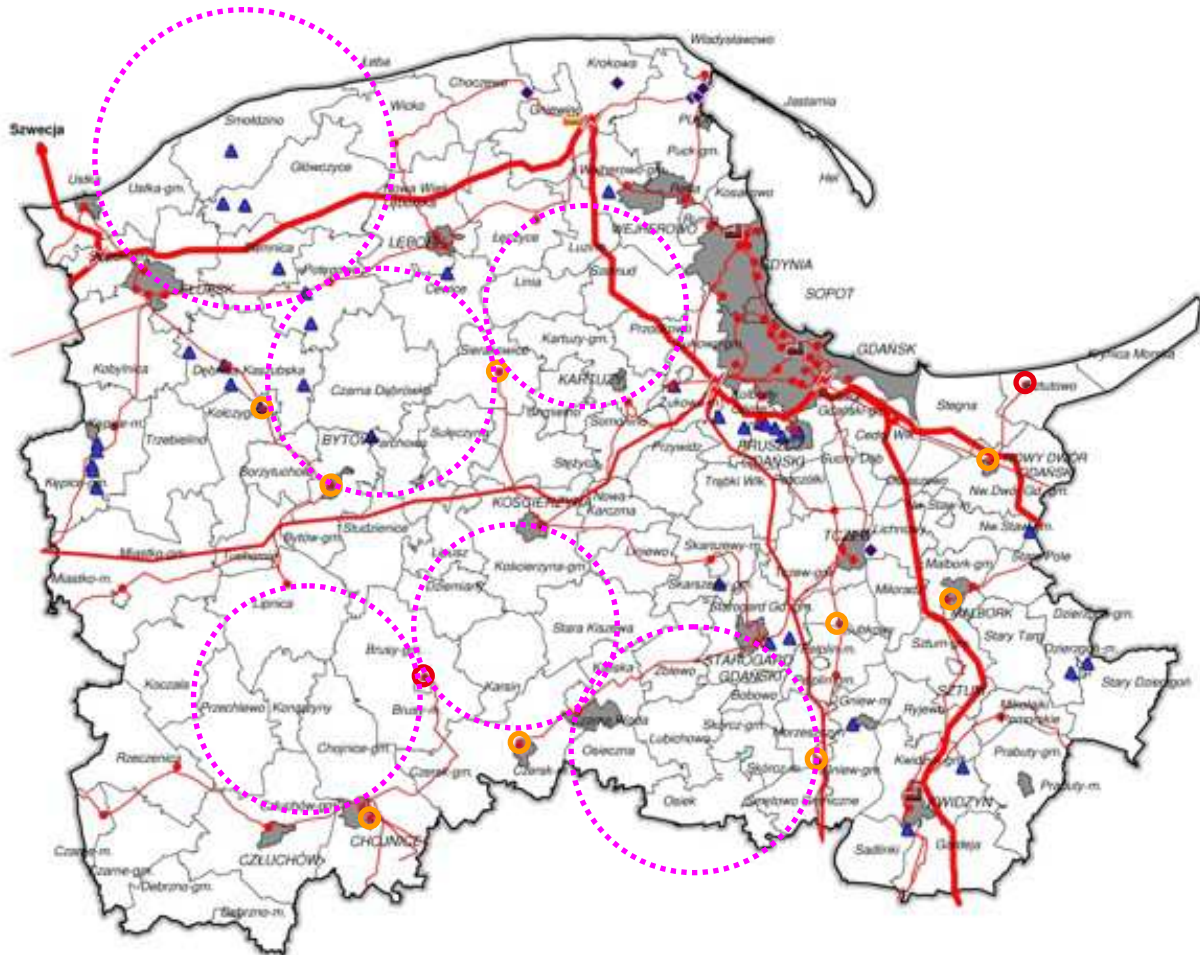
Analizy, opracowania, badania (w tym ewaluacyjne) oraz inne przedsięwzięcia wspierające monitorowanie i ocenę realizacji Programu, będą zgłaszane do **planów działań PSME**, ściśle powiązanych z budżetem województwa pomorskiego, a w przypadku działań wieloletnich również z Wieloletnią Prognozą Finansową.

W związku z finansowaniem Programu skorelowanym z funduszami UE w latach 2014+, w monitorowanie i ewaluację programu oprócz departamentów wiodących i współpracujących, zaangażowane będą również departamenty wdrażające programy operacyjne obejmujące środki unijne, a także departamenty właściwe ds. finansów i organizacji.

VIII. SPIS ZAŁĄCZNIKÓW

Załącznik 1	Mapa obszarów o znacznej odległości od stacji 110/15 kV
Załącznik 2	Mapa działań poszukiwawczych gazu z łupków na terenie województwa pomorskiego
Załącznik 3	Tabela wskaźników energochłonności budynków w województwie pomorskim

Rysunek 1 Obszary o znacznej odległości od stacji 110/15 kV

Rysunek 2 Działania poszukiwawcze gazu z łupków na terenie województwa pomorskiego

Tabela 1 Wskaźniki energochłonności budynków w województwie pomorskim

Odbiorcy zlokalizowani na terenie woj. pomorskiego	Roczny średni wskaźnik zapotrzebowania na ciepło [kWh / m ² x rok]
Budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne	202
Budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne	247
Budownictwo mieszkaniowe - średnia ważona	227
Budynki użyteczności publicznej	239
Obiekty przemysłowe	-
Średnia ważona dla budynków w woj. pomorskim:	229